

Facultade de Historia

Información básica

La planificación de la enseñanza proporciona al alumno una serie de competencias que integran el nivel de conocimientos (saber), el de capacitación en habilidades y destrezas (saber hacer) y el de formación en actitudes y valores (saber ser y estar). En la línea de otras titulaciones reconocidas en las universidades europeas, al englobar contenidos de las disciplinas de Geografía, Historia e Historia del Arte, la oferta de nuestra Facultad puede dotar al alumno de una serie amplia de competencias específicas.

Igualmente destaca el carácter humanístico de nuestras disciplinas con una larga y consolidada tradición académica y universitaria, y su capacidad para dar cuenta de algunas de las realidades culturales de nuestro tiempo. Oferta, en conjunto, una formación básica en contenidos interdisciplinares relativos al conocimiento de la estructura diacrónica del pasado, de las coordenadas espacio-temporales, las interrelaciones geográficas y culturales. Una formación en contenidos instrumentales y una formación con ámbitos temáticos y territoriales específicos, y una formación en conocimientos prácticos-académicos, a través de las prácticas. El conocimiento de nuestro pasado cultural permite aportar las herramientas analíticas y conceptuales necesarias para acceder de un modo reflexivo y crítico a las producciones culturales del pasado, además de proporcionar los valores humanos, y principios éticos necesarios sobre los que asienta la sociedad actual.

Con el objetivo de dar respuesta a la demanda social de diferentes profesionales, y a los futuros graduados se posibilita una continuación académica coherente con la puesta en marcha del Master oficial en "Historia, Territorio y Recursos patrimoniales", con un perfil investigador, siguiendo los criterios y planteamientos establecidos en el Real Decreto 1993/2007 por el que se establece la ordenación de las enseñanzas universitarias oficiales. La propuesta sustituye al Programa de Doctorado "Sociedad, Cultura y Poder en la Historia" (bienio 2008-2010) que en la evaluación de la Agencia Nacional Evaluadora de la Calidad Académica (ANECA) recibió la Mención de Calidad.

La capacidad docente del centro ha quedado consignada en la evaluación docente realizada por la Universidad de Vigo desde 2002-2003 hasta la actualidad. Asimismo, los resultados de la auditoria externa realizada en el centro manifestaron la idoneidad de las titulaciones en relación con los recursos disponibles. Cabe destacar también la experiencia adquirida durante la puesta en marcha de los programas piloto con sistemas de transferencia ECTS, en los que nuestra Facultad ha sido pionera.

El carácter multidisciplinar y polivalente de los estudios (Historia, Arte y Geografía) capacita para un amplio abanico de salidas profesionales a sus egresados tan competitivos como los especializados en una sola de las disciplinas humanísticas, habida cuenta de la cada vez mayor flexibilidad del actual mercado laboral entre titulaciones y puestos de trabajo. Los servicios educativos, los servicios de la administración, los medios de comunicación, los centros de educación superior y secundaria, y un largo espectro de instituciones y empresas, proporcionan un marco para el desempeño de actividades relacionadas con el perfil formativo del grado, preparando para una gran variedad de actividades.

Además, la riqueza histórica, artística, arqueológica y natural proporciona una estrecha relación entre los estudios universitarios y el mercado laboral, abriendo una nueva vía de profesionalización ante la creciente consideración del legado cultural heredado como recurso dotado de valor económico o productivo. La demanda y salidas profesionales en el terreno de la conservación, protección, gestión y difusión del patrimonio y el resto de actividades relacionadas con el turismo cultural abren un amplio horizonte a la salida profesional de nuestros futuros graduados. Las oportunidades ofrecidas por la constante expansión de las actividades económicas relacionadas con el patrimonio, la necesidad normativa de realización de excavaciones arqueológicas, la aplicación de normativas de ordenación del territorio y el turismo de calidad generan una constante demanda de utilidad de nuestras disciplinas.

Los datos de la tasa de eficiencia de nuestro centro son favorables, acercándose al 100%. Lo que sin duda indican las tasas es la mejora continua, mostrando el gran interés del alumnado en la consecución del título. Los procedimientos existentes

en el Sistema de Garantía Interno de Calidade (SGIC) del centro valorarán el progreso y los resultados obtenidos.

Facultade de Historia

A Facultade de Historia, sita no Campus Universitario de Ourense, oferta dúas titulacións adaptadas ao Espazo Europeo de Educación Superior (EEES): Grao e Posgrao. Ademais manténse vixente a titulación de Licenciatura en Historia, tamén en liña cos criterios de referencia do EEES. <?xml:namespace prefix = "o" ns = "urn:schemas-microsoft-com:office:office" />

Neste ano académico 2010-2011 impártense o primeiro e segundo curso do Grao en Xeografía e Historia; asemade, o terceiro, cuarto e quinto curso da Licenciatura en Historia.

No Posgrao xa se desenvolveu o curso de Mestrado en □Historia, Territorio e Recursos Patrimoniais□ (2009-2010) que posibilita, no mesmo Centro, a realización da Tese de Doutoramento. A información relativa á convocatoria 2010-2011 deste Mestrado de Investigación poder ser consultada nesta web.

Máster Universitario en Historia, Territorio e Recursos Patrimoniais

Materias

Curso 1º

Código	Nome	Cuadrimestre	Cr.totais
002M054V01101	Investigación en Historia: Novas Perspectivas e Liñas de Investigación	1C	6
002M054V01102	Espazo, Mito e Realidade Histórica na Grecia Antigua	1C	3
002M054V01104	Territorio, Institucións e Documentación na Galicia Medieval	1C	3
002M054V01105	Sociedade, Poder e Territorio na España Moderna	1C	3
002M054V01106	Laicismo e Sociabilidade na Época Contemporánea	1C	3
002M054V01107	A Cooperación Territorial en Europa: 1945-2006	1C	3
002M054V01108	Memoria, Identidade e Territorio	1C	3
002M054V01109	Categorías de Protección e Recursos dos Bens Patrimoniais. Monumentos e Conxuntos Históricos	1C	3
002M054V01110	Recursos Naturais e Paisaxe na Ordenación do Territorio	1C	3
002M054V01111	Patrimonio, Museoloxía e Arqueoloxía: O Pasado como Discurso Histórico	1C	3
002M054V01112	Modelos Expositivos de Obras de Arte. Teoría e Práctica da Restauración	1C	3
002M054V01113	Antropoloxía da Cultura Material	1C	3
002M054V01114	Territorio e Asentamentos Rurais na Gallaecia	1C	3

O02M054V01115	O Fenómeno Religioso e a Evolución do Patrimonio Eclesiástico na Galicia Contemporánea	1C	3
O02M054V01116	Cambios na Ocupación do Territorio de Galicia: Análise e Cartografía	1C	3
O02M054V01201	Traballo Fin de Máster	2C	30

DATOS IDENTIFICATIVOS**Investigación en Historia: Novas Perspectivas e Liñas de Investigación**

Materia	Investigación en Historia: Novas Perspectivas e Liñas de Investigación			
Código	O02M054V01101			
Titulación	Máster Universitario en Historia, Territorio e Recursos Patrimoniais			
Descritores	Creditos ECTS	Sinale	Curso	Cuadrimestre
	6	OB	1º	1C
Lingua de impartición	Galego			
Departamento	Dpto. Externo Historia, arte e xeografía			
Coordinador/a	Lopez Diaz, Maria			
Profesorado	Cuesta Bustillo, Josefina Lopez Diaz, Maria Prada Rodriguez, Julio Rubio Pérez, Laureano			
Correo-e	marial@uvigo.es			
Web				
Descrición xeral	Trátase dunha materia obrigatoria do módulo 1. Con ela preténdese que os alumnos coñezan e saiban aplicar as fontes, métodos e técnicas propias da investigación en Historia, previa análise das correntes historiográficas actuais.			

Competencias de titulación

Código	
A3	Identificar as bases metodolóxicas e historiográficas sobre as que se sostén a interpretación dun determinado fenómeno histórico.
A5	Realizar actividades de investigación arquivística, museística, bibliográfica, audiovisual e informática aplicadas aos campos da historia, o territorio e os recursos patrimoniais.
B3	Dominar a formulación de problemas de investigación teórica e aplicada.
B4	Coñecer e utilizar os recursos documentais máis recentes en relación coa temática do mestrado.
B6	Saber xestionar a información recollida.

Competencias de materia

Resultados previstos na materia	Tipoloxía	Resultados de Formación e Aprendizaxe
Coñecer as principais perspectivas teóricas actuais sobre as que se asenta a investigación histórica. Tomar conciencia crítica delas.	saber Saber estar / ser	A3 B3
Recoñecer e saber utilizar as principais fontes, métodos e técnicas propias da investigación histórica.	saber saber facer	A5 B4 B6

Contidos

Tema	
1. Liñas e perspectivas actuais da investigación histórica.	Non contén
2. Fontes, métodos e técnicas propias da investigación histórica.	Non contén

Planificación

	Horas na aula	Horas fóra da aula	Horas totais
Traballos tutelados	0	15	15
Saídas de estudo/prácticas de campo	30	40	70
Titoría en grupo	3	3	6
Sesión maxistral	15	18	33
Traballos e proxectos	0	10	10
Informes/memorias de prácticas	0	10	10

Resolución de problemas e/ou exercicios	2	4	6
Outras	0	0	0

*Os datos que aparecen na táboa de planificación son de carácter orientador, considerando a heteroxeneidade do alumnado.

Metodoloxía docente

	Descrición
Traballos tutelados	Realización dalgún traballo por parte do alumno/a co obxecto de afondar ou complementar os contidos tratados nas sesións teóricas.
Saídas de estudo/prácticas de campo	Sesións de traballo práctico nun contexto externo ao ámbito académico-universitario (arquivos, bibliotecas, institucións etc.).
Titoría en grupo	Sesións para o asesoramento/orientación do alumno/a en todas as actividades do proceso de aprendizaxe.
Sesión maxistral	Exposición por parte do profesor/res dos contidos básicos da materia, tanto teóricos coma metodolóxicos.

Atención personalizada

Metodoloxías	Descrición
Titoría en grupo	Atención as dúbidas do alumnado sobre os contidos da materia, realización de traballos e actividades que deven desenvolver. Seguimento, orientación e asesoramento no seu proceso de aprendizaxe.
Sesión maxistral	Atención as dúbidas do alumnado sobre os contidos da materia, realización de traballos e actividades que deven desenvolver. Seguimento, orientación e asesoramento no seu proceso de aprendizaxe.
Traballos tutelados	Atención as dúbidas do alumnado sobre os contidos da materia, realización de traballos e actividades que deven desenvolver. Seguimento, orientación e asesoramento no seu proceso de aprendizaxe.
Saídas de estudo/prácticas de campo	Atención as dúbidas do alumnado sobre os contidos da materia, realización de traballos e actividades que deven desenvolver. Seguimento, orientación e asesoramento no seu proceso de aprendizaxe.

Avaliación

	Descrición	Cualificación
Titoría en grupo	Asistencia a titorías.	10%
Traballos e proxectos	Realización dunha recensión e/ou resumo dunha monografía ou ben dun número determinado de artigos.	20%
Informes/memorias de prácticas	Entrega dunha memoria ou traballo das actividades prácticas realizadas fóra do ámbito académico universitario (arquivos, bibliotecas, institucións etc.).	40%
Resolución de problemas e/ou exercicios	Proba de control ou avaliación dos contidos das sesións teóricas, que pode consistir na entrega dun resumo ou esquema razoado.	10%
Outras	Asistencia e participación en todas as sesións presenciais	20

Outros comentarios sobre a Avaliación

Todos os alumnos teñen o dereito a ser avaliados mediante unha proba.

Para aqueles alumnos que non asistan as clases presenciais establecerá o profesor un sistema de avaliación alternativo.

Bibliografía. Fontes de información

Aróstegui, J., La investigación histórica: teoría y método, Barcelona, Crítica, 1995.

Foucault, M., La arqueología del saber, Madrid, 1979.

Hernández Sampieri, R. et alii, Fundamentos de metodología de la investigación, Madrid, McGraw - Hill, 2006

Hernández Sandoica, E., Los caminos de la Historia. Cuestiones de Historiografía y método, Madrid, Sintesis, 1995.

Iggers, G.B., La ciencia histórica en el siglo XX. Las tendencias actuales: una visión panorámica y crítica del debate inmaterial, Barcelona, Idea Books, 1998.

Moradiellos, E., El oficio de historiador, Madrid, Siglo XXI, 2003.

Muslow, A., Deconstructing History, London, 1997.

Rémod, R. et alii, Hacer la Historia del siglo XX, Madrid, Biblioteca Nueva/UNED, Casa de Velázquez, 2004.

Recomendacións

Outros comentarios

Para os alumnos que no poidan asistir ás sesións presenciais (teóricas, seminarios, sesións prácticas, etc.) arbitraranse actividades ou traballos que lles permitan cursar a materia.

Esta materia será impartida polos profesores: María López Díaz (Universidade de Vigo); Xulio Prada Rodríguez (Universidade de Vigo); e Josefina Cuesta Bustillo, profa. invitada (Universidad de Salamanca)

DATOS IDENTIFICATIVOS				
Espazo, Mito e Realidade Histórica na Grecia Antigua				
Materia	Espazo, Mito e Realidade Histórica na Grecia Antigua			
Código	O02M054V01102			
Titulación	Máster Universitario en Historia, Territorio e Recursos Patrimoniais			
Descritores	Creditos ECTS	Sinale	Curso	Cuadrimestre
	3	OP	1º	1C
Lingua de impartición				
Departamento	Dpto. Externo Historia, arte e xeografía			
Coordinador/a	Reboreda Morillo, Susana Maria			
Profesorado	Pedregal Rodríguez, Amparo Reboreda Morillo, Susana Maria			
Correo-e				
Web				
Descrición xeral	Preténdese describir a importancia do mito nun espazo e nunha realidade concreta: a Grecia antiga.			

Competencias de titulación

Código	
A1	Establecer relacións entre as características dos conceptos analizados e dos contextos e dinámicas sociais e políticas estudadas.
A2	Identificar os elementos que conforman unha cultura política e que permiten distinguir entre as diferentes culturas dunha época e un lugar determinado.
A3	Identificar as bases metodolóxicas e historiográficas sobre as que se sostén a interpretación dun determinado fenómeno histórico.
B1	Analizar, sintetizar e interrelacionar feitos e conceptos histórico-xeográficos e artísticos dende unha perspectiva crítica.
B6	Saber xestionar a información recollida.
B9	Comprometerse a desenvolver e manter unha actitude ética tanto no seu traballo coma nas súas relacións sociais.

Competencias de materia

Resultados previstos na materia	Tipoloxía	Resultados de Formación e Aprendizaxe
Establecer relacións entre as características dos conceptos analizados e dos contextos e dinámicas sociais e políticas estudadas.	saber facer	A1
Identificar os elementos que conforman unha cultura política e que permiten distinguir entre as diferentes culturas dunha época e un lugar determinados.	saber	A2
Identificar as bases metodolóxicas e historiográficas sobre as que se sostén a interpretación dun determinado fenómeno histórico.	saber facer	A3
Analizar, sintetizar e relacionar feitos e conceptos histórico-xeográficos e artísticos dende unha perspectiva crítica.	saber facer	B1
Saber xestionar a información recollida.	saber facer	B6
Comprometerse a desenvolver e manter unha actitude ética tanto no seu traballo coma nas súas relacións sociais.	Saber estar / ser	B9

Contidos

Tema	
Tema 1. A relación entre o mito e a historia	O significado do mito. A evolución do estudo do mito.
Tema 2. A muller na mitoloxía grega	A orixe da muller. As deusas do Olimpo. As esposas dos heroes.
Tema 3. A muller na Grecia antiga	As principais tarefas femininas. O matrimonio e a maternidade. As outras: as non cidadás.

Planificación

	Horas na aula	Horas fóra da aula	Horas totais
Traballos de aula	4	10	14

Seminarios	4	10	14
Traballos tutelados	5	15	20
Sesión maxistral	12	15	27

*Os datos que aparecen na táboa de planificación son de carácter orientador, considerando a heteroxeneidade do alumnado.

Metodoloxía docente	
	Descrición
Traballos de aula	Lectura da Odisea de Homero con especial atención ás mulleres que alí aparecen. Os/as estudantes verán o filme La Odisea dirixida no ano 1997 por Andrei Konchalovsky.
Seminarios	Os/as estudantes terán contacto directo coas distintas metodoloxías aplicadas ao mito e coas fontes do seu coñecemento (escritas e iconográficas) e coas fontes da realidade histórica e espacial da muller da antiga Grecia. As impresións extraídas expoñeranse a través dun debate.
Traballos tutelados	A partir dos coñecementos adquiridos nas sesións maxistrais, a lectura da Odisea e a visión do filme, os/as estudantes deberán elaborar un traballo relacionado coa situación da muller que se reflicte na obra homérica e no filme, analizando as razóns das similitudes e das diferenzas. A profesora, mediante titorías personalizadas, fará un seguimento deste. Será exposto na aula un resumo do traballo.
Sesión maxistral	A profesora irá expoñendo os temas e subtemas, con apoio da ferramenta informática Power Point, na que se incluírán as ideas principais que se desenvolverán, así como datos sobre as fontes de estudo básicas (literarias e iconográficas) e outras ideas extraídas da historiografía actual.

Atención personalizada	
Metodoloxías	Descrición
Traballos de aula	Nos traballos de aula e nos seminarios os/as estudantes poderán preguntar todas as cuestións que lles suxira tanto a visión do filme, coma o tratamento de textos e material iconográfico. Durante o debate a atención personalizada consistirá en dirixir esta acción. A atención personalizada respecto ao traballo tutelado será a nivel individual, na dirección da temática, metodoloxía e presentación.
Seminarios	Nos traballos de aula e nos seminarios os/as estudantes poderán preguntar todas as cuestións que lles suxira tanto a visión do filme, coma o tratamento de textos e material iconográfico. Durante o debate a atención personalizada consistirá en dirixir esta acción. A atención personalizada respecto ao traballo tutelado será a nivel individual, na dirección da temática, metodoloxía e presentación.
Traballos tutelados	Nos traballos de aula e nos seminarios os/as estudantes poderán preguntar todas as cuestións que lles suxira tanto a visión do filme, coma o tratamento de textos e material iconográfico. Durante o debate a atención personalizada consistirá en dirixir esta acción. A atención personalizada respecto ao traballo tutelado será a nivel individual, na dirección da temática, metodoloxía e presentación.

Avaliación		
	Descrición	Cualificación
Seminarios	A asistencia e participación nos seminarios, tanto nas análises das fontes coma no debate.	30%
Traballos tutelados	A asistencia ás titorías e o produto final do traballo elaborado, principalmente polo seu contido e enfoque metodolóxico, pero tamén pola súa presentación.	40%
Sesión maxistral	A asistencia ás clases teóricas e a participación nestas.	30%

Outros comentarios sobre a Avaliación

Todos os alumnos teñen o dereito a ser avaliados mediante unha proba.

Para aqueles alumnos que non asistan as clases presenciais establecerá o profesor un sistema de avaliación alternativo.

Bibliografía. Fontes de información

BIBLIOGRAFÍA BÁSICA

-Bermejo Barrera, J.C., J. García González y S. Reboreda Morillo: *Los orígenes de la mitología griega*, Madrid, Akal, 1996.

-Brulé, P.: *Les femmes grecques à l'époque classique*, París, Hachette, 2001.

-Finley, M.I.: *El mundo de Odiseo*, Barcelona, FCE, 1978

-García Gual, C.: *Introducción a la Mitología Griega*, Madrid, Alianza Editorial, 2006.

-Homero: *La Odisea*. Madrid, Gredos, 2001.

BIBLIOGRAFÍA COMPLEMENTARIA

- Buxton, R.: *Todos los dioses de Grecia*, Madrid, Oberon, 2004.
- Cantarella, E.: *La Calamidad Ambigua. Condición e imagen de la mujer en la antigüedad griega y romana*, Madrid, ediciones clásicas, 1991.
- Cavalier, O. (dir): *Silence et furer: la femme er le mariage en Grèce*, Avignon, Fondation du Museum calvet, 1996.
- Chirassi Colombo, I.: *La religión griega: dioses, héroes, ritos y misterios*. Madrid, Alianza, 2005.
- Dillon, M.: *Girls and woman in Classical Greek Religion*, Londres, Routledge, 2003.
- Grimal, P.: *Diccionario de Mitología Griega y Romana*, Barcelona, Paidós, 2009.
- Harrauer, C.: *Diccionario de mitología griega y romana con referencias sobre la influencia de los temas y motivos antiguos en las artes plásticas, la literatura y la música de occidente hasta la actualidad*, Barcelona, Herder, 2008.
- Pomeroy, S.: *Goddesses, Whores, Wives and Slaves: Women in Classical Antiquity*, Londres, Pimlico, 1994.

Recomendacións

Outros comentarios

Esta materia será impartida pola profa. Dra. Susana Reboreda Morillo, da Univ. de Vigo, e pola profa. Dra. Ampara Pedregal Rodríguez, da Univ. de Oviedo.

DATOS IDENTIFICATIVOS				
Territorio, Institucións e Documentación na Galicia Medieval				
Materia	Territorio, Institucións e Documentación na Galicia Medieval			
Código	O02M054V01104			
Titulación	Máster Universitario en Historia, Territorio e Recursos Patrimoniais			
Descritores	Creditos ECTS	Sinale	Curso	Cuadrimestre
	3	OP	1º	1C
Lingua de impartición	Galego			
Departamento	Dpto. Externo Historia, arte e xeografía			
Coordinador/a	Durany Castrillo, Mercedes			
Profesorado	Arízaga Bolumburu, Beatriz Durany Castrillo, Mercedes Vaquero Díaz, Maria Beatriz			
Correo-e	mdurany@uvigo.es			
Web				
Descrición xeral	Estudo da Historia Social, Política e Económica do Reino de Galicia na Idade Media a través das súas fontes documentais			

Competencias de titulación

Código	
A3	Identificar as bases metodolóxicas e historiográficas sobre as que se sostén a interpretación dun determinado fenómeno histórico.
A5	Realizar actividades de investigación arquivística, museística, bibliográfica, audiovisual e informática aplicadas aos campos da historia, o territorio e os recursos patrimoniais.
B5	Traballar interdisciplinarmente
B6	Saber xestionar a información recollida.
B7	Presentar por escrito os resultados do traballo de investigación con criterios de calidade científica.
B8	Aplicar a informática e outros medios audiovisuais ao traballo de fin de mestrado.

Competencias de materia

Resultados previstos na materia	Tipoloxía	Resultados de Formación e Aprendizaxe
Coñecemento da organización territorial do reino medieval de Galicia.	saber	A3
Coñecemento das fontes de información sobre o reino medieval de Galicia.	saber Saber estar / ser	A3 B5
Destreza na localización, transcripción e edición de fontes documentais.	saber facer	A5 B6
Capacidade para elaborar un traballo de investigación sobre as institucións galegas medievais.	saber facer Saber estar / ser	B5 B7 B8

Contidos

Tema	
1.- Territorio e institucións na Galicia medieval.	1.1.- Delimitación territorial do reino de Galicia. 1.2.- Vilas e institucións eclesiásticas na Galicia medieval.
2.- Fontes de información bibliográfica e documental.	2.1.- Busca e acceso ás fontes bibliográficas e arquivísticas. 2.2.- Normas de transcripción e edición documental.
3.- Tratamento da información e elaboración de traballos científicos en Historia medieval.	3.1.- Valeirado da información. 3.2.- Normas de elaboración de traballos científicos.

Planificación

	Horas na aula	Horas fóra da aula	Horas totais
Seminarios	3	10	13
Saídas de estudo/prácticas de campo	12	12	24

Traballos tutelados	3	23	26
Titoría en grupo	2	0	2
Sesión maxistral	5	0	5
Traballos e proxectos	0	5	5

*Os datos que aparecen na táboa de planificación son de carácter orientador, considerando a heteroxeneidade do alumnado.

Metodoloxía docente

	Descrición
Seminarios	Traballo de aula no que o alumnado, organizado en grupos informais, practicará as técnicas de tratamento da documentación e a súa preparación para a elaboración de traballos científicos.
Saídas de estudo/prácticas de campo	Prácticas realizadas nos arquivos e bibliotecas públicos da cidade de Ourense sobre fontes documentais e bibliográficas de Historia medieval de Galicia.
Traballos tutelados	Sesións de traballo en grupo nas que se orientará ao alumnado na elaboración dun traballo científico baseado nas fontes documentais e bibliográficas previamente seleccionadas.
Titoría en grupo	Sesións nas que se realizará o seguimento e orientación sobre os contidos e preparación das actividades e probas de avaliación.
Sesión maxistral	Exposicións nas que se familiarizará o alumnado coas institucións e o territorio da Galicia medieval, as fontes de información que existen para o seu estudo e as bases necesarias para o seu tratamento científico.

Atención personalizada

Metodoloxías	Descrición
Saídas de estudo/prácticas de campo	Consistirá na revisión por parte do profesorado dos materiais xerados nos seminarios e prácticas (bases de datos, relatorio de fontes documentais e bibliográficas, mapas etc.), e no seguimento dos traballos que deberá realizar o alumnado.
Titoría en grupo	Consistirá na revisión por parte do profesorado dos materiais xerados nos seminarios e prácticas (bases de datos, relatorio de fontes documentais e bibliográficas, mapas etc.), e no seguimento dos traballos que deberá realizar o alumnado.
Traballos tutelados	Consistirá na revisión por parte do profesorado dos materiais xerados nos seminarios e prácticas (bases de datos, relatorio de fontes documentais e bibliográficas, mapas etc.), e no seguimento dos traballos que deberá realizar o alumnado.

Avaliación

	Descrición	Cualificación
Seminarios	Ídem saídas de estudio / prácticas de campo.	10%
Saídas de estudo/prácticas de campo	A avaliación realizarase mediante un único traballo no que se editarán fontes documentais precedidas dunha breve introdución que as relacione cos contidos teóricos do curso. O alumnado demostrará que domina as normas de edición documental e citas bibliográficas.	60%
Titoría en grupo	Ídem saídas de estudio / prácticas de campo.	10%
Sesión maxistral	Ídem saídas de estudio / prácticas de campo.	10%
Traballos e proxectos	Ídem saídas de estudio / prácticas de campo.	10%

Outros comentarios sobre a Avaliación

Todos os alumnos teñen o dereito a ser avaliados mediante unha proba.

Para aqueles alumnos que non asistan as clases presenciais establecerá o profesor un sistema de avaliación alternativo.

Bibliografía. Fontes de información

Bibliografía básica:

Andrade Cernadas, J.M. e Pérez Rodríguez, F.J. (1996): *Galicia Medieval*, Perillo, Vía Láctea. OUR 946.011 /18

Riesco Terrero, A. (ed.) (1999): *Introducción a la Paleografía y a la Diplomática general*, Madrid, Síntesis. OUR 94"04/14" /229

Bibliografía complementaria:

Semata. *Ciencias Sociais e Humanidades*, 15 (2004): *As institucións galegas na historia*.

Duro Peña, E. (1972): *Catálogo de documentos reales del archivo de la catedral de Orense (844-1520)*, Barcelona, Universidade de Barcelona. [OUR 94"04/14" /649](#)

Guía do Arquivo Histórico Provincial de Ourense (2006): Ourense, Xunta de Galicia. [OUR 94"04/14" /221](#)

García Oro, J. (coord.) (2002): *Historia de las diócesis españolas. Vols. 14-15*, Madrid, BAC. [OUR 94"04/14" /218](#)

Leirós Fernández, E. (1951): *Catálogo del los pergaminos monacales del archivo de la S. I. Catedral de Orense*, Santiago de Compostela, El Eco Franciscano. [OUR 94"04/14" /507](#)

Recomendacións

Materias que continúan o temario

Traballo Fin de Máster/O02M054V01201

Outros comentarios

A materia será impartida por os profesores Mercedes Durany Castrillo, Mª Beatriz Vaquero Díaz da Universidade de Vigo e como profesora invitada Beatriz Arízaga Bolumburu da Universidade de Cantabria. Recoméndase ter nocións de Paleografía.

DATOS IDENTIFICATIVOS				
Sociedade, Poder e Territorio na España Moderna				
Materia	Sociedade, Poder e Territorio na España Moderna			
Código	002M054V01105			
Titulación	Máster Universitario en Historia, Territorio e Recursos Patrimoniais			
Descritores	Creditos ECTS	Sinale	Curso	Cuadrimestre
	3	OP	1º	1C
Lingua de impartición	Galego			
Departamento	Historia, arte e xeografía			
Coordinador/a	Lopez Diaz, Maria			
Profesorado	Lopez Diaz, Maria			
Correo-e	marial@uvigo.es			
Web				
Descrición xeral	Trátase dunha materia optativa do módulo 1. Pretende estudar a sociedade, organización do poder e ámbito territorial da monarquía hispana na Idade Moderna, sobre todo no referido a Galicia.			

Competencias de titulación	
Código	
A2	Identificar os elementos que conforman unha cultura política e que permiten distinguir entre as diferentes culturas dunha época e un lugar determinado.
A3	Identificar as bases metodolóxicas e historiográficas sobre as que se sostén a interpretación dun determinado fenómeno histórico.
B1	Analizar, sintetizar e interrelacionar feitos e conceptos histórico-xeográficos e artísticos dende unha perspectiva crítica.
B3	Dominar a formulación de problemas de investigación teórica e aplicada.

Competencias de materia		
Resultados previstos na materia	Tipoloxía	Resultados de Formación e Aprendizaxe
Coñecer as claves interpretativas da articulación social, institucional e territorial do poder na España moderna, e en particular do antigo Reino de Galicia.	saber saber facer	A2 B1
Conciencia crítica do manexo das fontes e metodoloxías aplicadas ao estudo da sociedade e estruturas políticas da Idade Moderna.	saber facer Saber estar / ser	A3 B3

Contidos	
Tema	
1. A articulación social do poder.	Non hai.
2. Actividade política e o marco institucional.	Non hai.
3. A organización político-administrativa do territorio.	Non hai.

Planificación			
	Horas na aula	Horas fóra da aula	Horas totais
Traballos tutelados	0	5	5
Titoría en grupo	3	1	4
Saídas de estudo/prácticas de campo	12	20	32
Sesión maxistral	8	10	18
Traballos e proxectos	0	10	10
Resolución de problemas e/ou exercicios	2	4	6
Outras	0	0	0

*Os datos que aparecen na táboa de planificación son de carácter orientador, considerando a heteroxeneidade do alumnado.

Metodoloxía docente	
	Descrición

Traballos tutelados	Realización dalgún traballo para afondar ou complementar os contidos tratados nas sesións maxistrais.
Titoría en grupo	Sesións para o asesoramento / orientación dos alumnos nas actividades da materia e proceso de aprendizaxe.
Saídas de estudo/prácticas de campo	Sesións de traballo práctico fóra do ámbito académico universitario (Arquivo Histórico Provincial de Ourense).
Sesión maxistral	Exposición por parte do profesor dos contidos básicos da materia.

Atención personalizada

Metodoloxías	Descrición
Traballos tutelados	Atención das dúbidas do alumnado sobre os contidos das clases maxistrais, realización de traballos ou actividades propostas e sesións prácticas desenvolvidas no arquivo.
Sesión maxistral	Atención das dúbidas do alumnado sobre os contidos das clases maxistrais, realización de traballos ou actividades propostas e sesións prácticas desenvolvidas no arquivo.
Saídas de estudo/prácticas de campo	Atención das dúbidas do alumnado sobre os contidos das clases maxistrais, realización de traballos ou actividades propostas e sesións prácticas desenvolvidas no arquivo.

Avaliación

	Descrición	Cualificación
Titoría en grupo	Asistencia ás titorías.	10%
Saídas de estudo/prácticas de campo	Entrega dunha memoria escrita ou traballo das actividades prácticas realizadas no Arquivo Histórico Provincial de Ourense.	30%
Traballos e proxectos	Recensión e/ou resumo dun libro ou ben dun número de artigos (ente tres e cinco).	30%
Resolución de problemas e/ou exercicios	Proba de control dos contidos das sesións prácticas, que pode consistir na entrega dun resumo ou esquema razoado.	10%
Outras	Asistencia e participación en todas as actividades presenciais	20

Outros comentarios sobre a Avaliación

Todos os alumnos teñen o dereito a ser avaliados mediante unha proba.

Para aqueles alumnos que non asistan as clases presenciais establecerá o profesor un sistema de avaliación alternativo.

Bibliografía. Fontes de información

Andújar Castillo, F., Ejércitos y militares en la Europa Moderna, Madrid, Síntesis, 1999.

Aranda Pérez, F.J., Sociedad y élites eclesiásticas en la España Moderna, Servicio de Publicaciones de la Universidad de Castilla-La Mancha, 2000.

Artola, M., Antiguo Régimen y revolución liberal, Barcelona, Ariel, 1988.

Domínguez Ortíz, A., Sociedad y Estado en el siglo XVIII español, Barcelona, Ariel, 1988.

Escudero, J.A., Administración y Estado en la España Moderna, Valladolid, Junta de Castilla y León, 2002.

Fernández Albaladejo, P., Fragmentos de monarquía. Trabajos de historia política, Madrid, Alianza Editorial, 1992.

Fernández Albaladejo, P., La crisis de la Monarquía, Madrid, Crítica, Marcial Pons, Ediciones de Historia, 2009.

Hespanha, A.M., Vísperas del Leviatan. Instituciones y poder político (Portugal, siglo XVII), Versión castellana de F. J. Bouza Álvarez de Madrid, Taurus, 1989.

Maravall, J.A., Estado Moderno y mentalidad social (siglos XVI a XVII), Madrid, Ed. Revista de Occidente,

Parker, G., La revolución militar: las innovaciones militares y el apogeo de Occidente, 1500-1800, Barcelona, Crítica, 1990.

Recomendacións

Outros comentarios

Para os alumnos que no poidan asistir ás sesións presenciais (teóricas, seminarios, sesións prácticas, etc.) artitraranse actividades ou traballos que lles permitan o seguimento da materia.

A materia será impartida por María López Díaz (Universidade de Vigo) e por Laureano Rubio Pérez, prof. invitado (Univ. de León).

DATOS IDENTIFICATIVOS				
Laicismo e Sociabilidade na Época Contemporánea				
Materia	Laicismo e Sociabilidade na Época Contemporánea			
Código	O02M054V01106			
Titulación	Máster Universitario en Historia, Territorio e Recursos Patrimoniais			
Descritores	Creditos ECTS	Sinale	Curso	Cuadrimestre
	3	OP	1º	1C
Lingua de impartición	Castelán			
Departamento	Historia, arte e xeografía			
Coordinador/a	Valin Fernandez, Alberto Juan			
Profesorado	Valin Fernandez, Alberto Juan			
Correo-e	avalin@uvigo.es			
Web				
Descrición xeral	A francmasonería galega como subcultura política cien por cien laicista.			

Competencias de titulación	
Código	
A1	Establecer relacións entre as características dos conceptos analizados e dos contextos e dinámicas sociais e políticas estudadas.
A2	Identificar os elementos que conforman unha cultura política e que permiten distinguir entre as diferentes culturas dunha época e un lugar determinado.
B1	Analizar, sintetizar e interrelacionar feitos e conceptos histórico-xeográficos e artísticos dende unha perspectiva crítica.
B2	Establecer hipóteses a partir de datos dispoñibles e proceder á súa confirmación ou refutación mediante a aplicación dunha metodoloxía científica.
B3	Dominar a formulación de problemas de investigación teórica e aplicada.
B4	Coñecer e utilizar os recursos documentais máis recentes en relación coa temática do mestrado.

Competencias de materia		
Resultados previstos na materia	Tipoloxía	Resultados de Formación e Aprendizaxe
Que o alumno comprenda e asimile o concepto de sociabilidade e a definición do que socioloxica e historicamente foi a masonería.	saber	A1 B1 B3
Coñecer a historia da masonería universal e española a niveis xerais, e a historia da masonería galega en particular.	saber	A1 A2 B1 B4
Coñecer e valorar o papel da masonería latina como unha forma de sociabilidade liberal e laicista na época contemporánea.	saber	A2 B2 B4

Contidos	
Tema	
1. A masonería na historia universal	1.1. O século XVIII. A masonería regular e a chamada masonería liberal. 1.2. Introdución ao estudo da historia da masonería española. 1.3. A masonería e a revolución: unha longa polémica historiográfica.
2. A masonería na Historia de Galicia.	2.1. A masonería entendida como unha cultura política. 2.2. A masonería na Galicia Contemporánea. Subversión liberal e politización desta forma de sociabilidade. 2.3. A loita laicista da masonería galega.

Planificación			
	Horas na aula	Horas fóra da aula	Horas totais
Seminarios	8	20	28

Titoría en grupo	4	4	8
Sesión maxistral	11	11	22
Informes/memorias de prácticas	0	8	8
Traballos e proxectos	2	7	9

*Os datos que aparecen na táboa de planificación son de carácter orientador, considerando a heteroxeneidade do alumnado.

Metodoloxía docente

	Descrición
Seminarios	Traballo en profundidade dun tema (monográfico). Ampliación e relación dos contidos tratados nas sesións maxistrais.
Titoría en grupo	Tempo reservado polo docente para atender e resolver as dúbidas do alumnado.
Sesión maxistral	Exposición dos contidos da materia.

Atención personalizada

Metodoloxías	Descrición
Seminarios	Resolución de dúbidas sobre a materia explicada nas leccións maxistrais e sobre as lecturas recomendadas para os seminarios. Resolución de calquera outra dúbida ou problema que se lle poida formular ao alumno/a.
Titoría en grupo	Resolución de dúbidas sobre a materia explicada nas leccións maxistrais e sobre as lecturas recomendadas para os seminarios. Resolución de calquera outra dúbida ou problema que se lle poida formular ao alumno/a.

Avaliación

	Descrición	Cualificación
Seminarios	Participación e aproveitamento nas actividades dirixidas e seminarios.	20
Sesión maxistral	Asistencia ás clases teóricas	30
Informes/memorias de prácticas	Proba de avaliación	10
Traballos e proxectos	O alumno terá que facer un traballo monográfico de recensión das lecturas que lle indique o profesor.	40

Outros comentarios sobre a Avaliación

Todos os alumnos teñen o dereito a ser avaliados mediante unha proba. Para aqueles alumnos que non asistan as clases presenciais establécese un sistema de avaliación alternativo. Neste caso consistirá en que poderá facer un traballo de recensión sobre un tema dos tratados en clase, como proba de avaliación final.

Bibliografía. Fontes de información

BIBLIOGRAFÍA BÁSICA,

BIBLIOGRAFÍA BÁSICA

Valín Fernández, Alberto. *La masonería y La Coruña. Introducción a la historia de la masonería gallega*. Vigo (Pontevedra), Edicións Xerais de Galicia, 1984. 333 págs.

Valín Fernández, Alberto. *Galicia y la masonería en el siglo XIX*. Sada (A Coruña), Edicións do Castro, 1990, 1991 (2ª edición). 667 págs.

Valín Fernández, Alberto. *Laicismo, educación y represión en la España del siglo XX*. Sada (A Coruña), Edicións do Castro, 1993. 324 págs.

Valín Fernández, Alberto. *Masonería y revolución. Del mito literario a la realidad histórica*. Santa Cruz de Tenerife, Ediciones Idea, 2008. (2ª edición). 313 págs.

Valín Fernández, Alberto. (director). *La sociabilidad en la historia contemporánea*. Ourense, Editorial Duen de Bux, 2001. 239 págs.

BIBLIOGRAFÍA COMPLEMENTARIA

Valín Fernández, Alberto. (coord.) Dossier "Los estudios sobre la historia de la masonería hoy", en *Stvdia Historica. Historia Contemporánea*. Ediciones Universidad de Salamanca. Vol.23, 2005, pp. 15-176.

Valín Fernández, Alberto y Díaz Martínez, Carlos (Coords.). *Masonería universal. Una forma de sociabilidad. Familia galega 1814-1996*. A Coruña, Fundación Ara Solis, 1996. 224 págs.

Valín Fernández, Alberto. "Masonería y ejército en la España contemporánea", en *Autour de l' Armée espagnole, 1808-1939*. París, Indigo-Université de Picardie Jules Verne, 2004, pp. 89-114.

Valín Fernández, Alberto "Librepensamiento y secularización en la Historia Universal, en la Española y en la Gallega", Alfredo Erias martínez (director). *Sociabilidade e librepensamento*. A Coruña, Instituto de Estudios políticos e Sociais, 2005, pp. 13-46.

Valín Fernández, Alberto. "Manuel Curros Enríquez e a masonería". Martínez-Risco Daviñs, Luis (director) *Manuel Curros Enríquez e o seu contexto*. Ourense, Editorial Duen de Bux, 2001, pp. 106-120.

Ferrer Benimeli, José A. *Masonería española contemporánea*. 2 Vols. Madrid, Siglo Veintiuno Editores, 1981.

Recomendacións

DATOS IDENTIFICATIVOS**A Cooperación Territorial en Europa: 1945-2006**

Materia	A Cooperación Territorial en Europa: 1945-2006			
Código	O02M054V01107			
Titulación	Máster Universitario en Historia, Territorio e Recursos Patrimoniais			
Descritores	Creditos ECTS	Sinale	Curso	Cuadrimestre
	3	OP	1º	1C
Lingua de impartición	Galego			
Departamento	Historia, arte e xeografía			
Coordinador/a	Dominguez Castro, Luis			
Profesorado	Dominguez Castro, Luis			
Correo-e	dominguez@uvigo.es			
Web				
Descrición xeral	Esta materia pretende introducir ao alumnado na percepción do territorio dende a Unión Europea e nas experiencias de cooperación territorial existentes en Europa dende 1945.			

Competencias de titulación

Código	
A1	Establecer relacións entre as características dos conceptos analizados e dos contextos e dinámicas sociais e políticas estudadas.
A4	Interpretar os fenómenos sociais e culturais así como os conflitos políticos á luz da súa xenealoxía fenomenolóxica e conceptual.
B1	Analizar, sintetizar e interrelacionar feitos e conceptos histórico-xeográficos e artísticos dende unha perspectiva crítica.
B4	Coñecer e utilizar os recursos documentais máis recentes en relación coa temática do mestrado.

Competencias de materia

Resultados previstos na materia	Tipoloxía	Resultados de Formación e Aprendizaxe
Establecer relacións entre as características dos conceptos analizados e dos contextos e dinámicas sociais e políticas estudadas.	saber saber facer	A1
Interpretar os fenómenos sociais e culturais así como os conflitos políticos á luz da súa xenealoxía fenomenolóxica e conceptual.	saber saber facer	A4
Analizar, sintetizar e interrelacionar feitos e conceptos histórico-xeográficos e artísticos dende unha perspectiva crítica.	saber saber facer	B1
Coñecer e utilizar os recursos documentais máis recentes en relación coa temática do mestrado.	saber saber facer	B4

Contidos

Tema	
1. Contexto histórico da cooperación territorial en Europa	- Guerra Fría e movementos europeístas. - O nacemento das comunidades e as súas primeiras ampliacións. - A Acta Única e as políticas de cohesión económica e social. - A ampliación ao Leste.
2. Os actores esóxenos e endóxenos do proceso	- O Consello de Europa: A Conferencia de poderes locais de Europa e a súa evolución. - O Consello de Europa: A Convención de Madrid. - A CEE/UE: O Comité das rexións e as AECT. - A CEE/UE: As PIC INTERREG e o obxectivo de cooperación territorial.
3. A eurrrexión Galicia-Norte de Portugal	- Fundamentos históricos e xurídicos. - A armazón organizativa. - Balance e evolución.

Planificación

	Horas na aula	Horas fóra da aula	Horas totais
Prácticas autónomas a través de TIC	8	25	33

Titoría en grupo	3	5	8
Seminarios	12	15	27
Resolución de problemas e/ou exercicios	2	5	7

*Os datos que aparecen na táboa de planificación son de carácter orientador, considerando a heteroxeneidade do alumnado.

Metodoloxía docente

	Descrición
Prácticas autónomas a través de TIC	Exercicios prácticos a través das TIC.
Titoría en grupo	Resolución de dúbidas e orientación dos traballos dirixidos e da avaliación.
Seminarios	Tratamento en profundidade e de forma interactiva do programa da materia.

Atención personalizada

Metodoloxías	Descrición
Seminarios	Dado o reducido número de alumnado previsto na materia, a resolución de dúbidas e a participación serán abordadas tanto na aula coma na plataforma de teledocencia.
Prácticas autónomas a través de TIC	Dado o reducido número de alumnado previsto na materia, a resolución de dúbidas e a participación serán abordadas tanto na aula coma na plataforma de teledocencia.
Titoría en grupo	Dado o reducido número de alumnado previsto na materia, a resolución de dúbidas e a participación serán abordadas tanto na aula coma na plataforma de teledocencia.

Avaliación

	Descrición	Cualificación
Prácticas autónomas a través de TIC	O alumnado resolverá os exercicios que se formulen a través da plataforma de teledocencia.	70%
Resolución de problemas e/ou exercicios	O alumnado fará unha presentación oral para resolver o exercicio proposto.	30

Outros comentarios sobre a Avaliación

Todos os alumnos teñen o dereito a ser avaliados mediante unha proba.

Para aqueles alumnos que non asistan as clases presenciais establecerá o profesor un sistema de avaliación alternativo.

Bibliografía. Fontes de información

BITSCH, M-T (dir.), **Le fait régional et la construction européenne**, Bruselas: Bruylant, 2004,
 GABBE, J.; VON MALCHUS, V, **Cooperation between European border regions : review and perspectives**, Gronau: Association of European Border Regions, 2008,
 DOMINGUEZ CASTRO, L., (dir), **Europa e a Cooperación transfronteiriça**, Eixo Atlántico do Noroeste Peninsular, Porto, 2006,
 DOMINGUEZ CASTRO, L., (dir), **A Cooperación transfronteiriça Portugal-Espanha**, Lisboa/Porto: IFDR/Eixo Atlántico, 2008,
http://ec.europa.eu/dgs/regional_policy/index_es.htm,

Recomendacións

DATOS IDENTIFICATIVOS				
Memoria, Identidade e Territorio				
Materia	Memoria, Identidade e Territorio			
Código	002M054V01108			
Titulación	Máster Universitario en Historia, Territorio e Recursos Patrimoniais			
Descritores	Creditos ECTS	Sinale	Curso	Cuadrimestre
	3	OP	1º	1C
Lingua de impartición	Castelán			
Departamento	Historia, arte e xeografía			
Coordinador/a	Rodríguez Teijeiro, Domingo			
Profesorado	Juana López, Jesús de Rodríguez Teijeiro, Domingo			
Correo-e	teijeiro@uvigo.es			
Web				
Descrición xeral	Trátase de coñecer os procesos históricos de reprodución simbólica e cultural do pasado no marco galego, valorando os elementos de consolidación, vertebración e integración da identidade galega. Coñecer e diferenzas os riscos esenciais que configuran a identidade galega, así como o proceso da súa toma de conciencia. Todo iso a partir da adquisición das técnicas propias do valeirado e análise da documentación persoal e oficial e do discurso político.			

Competencias de titulación

Código	
A1	Establecer relacións entre as características dos conceptos analizados e dos contextos e dinámicas sociais e políticas estudadas.
A2	Identificar os elementos que conforman unha cultura política e que permiten distinguir entre as diferentes culturas dunha época e un lugar determinado.
A3	Identificar as bases metodolóxicas e historiográficas sobre as que se sostén a interpretación dun determinado fenómeno histórico.
A4	Interpretar os fenómenos sociais e culturais así como os conflitos políticos á luz da súa xenealoxía fenomenolóxica e conceptual.
B1	Analizar, sintetizar e interrelacionar feitos e conceptos histórico-xeográficos e artísticos dende unha perspectiva crítica.
B2	Establecer hipóteses a partir de datos dispoñibles e proceder á súa confirmación ou refutación mediante a aplicación dunha metodoloxía científica.
B3	Dominar a formulación de problemas de investigación teórica e aplicada.
B4	Coñecer e utilizar os recursos documentais máis recentes en relación coa temática do mestrado.
B6	Saber xestionar a información recollida.
B7	Presentar por escrito os resultados do traballo de investigación con criterios de calidade científica.
B11	Compromiso ético

Competencias de materia

Resultados previstos na materia	Tipoloxía	Resultados de Formación e Aprendizaxe
Achegar ao alumno/a ao concepto de memoria, ao seu uso na historiografía contemporánea e ao debate público suscitado en torno a este.	saber	A1 A3 B6 B11
Coñecer os usos públicos da memoria así como as políticas da memoria.	saber	A1 A2 A4 B1 B2 B6

Coñecer os procesos históricos de reprodución simbólica e cultural.	saber	A1 A2 A3 B1 B2 B3
Coñecer os elementos que propician no tempo a consolidación e articulación da identidade galega.	saber	A1 A2 A3 B1 B2 B3
Adquisición daquelas habilidades precisas para o manexo das técnicas de traballo propias da historia contemporánea.	saber facer	A1 A3 B3 B4 B6 B7

Contidos

Tema		
1. Historia e memoria.	1.1. O concepto de memoria e a súa utilización na historiografía recente. 1.2. Políticas e lugares da memoria.	
2. Identidade e territorio.	2.1. Características xerais da identidade galega. 2.2. Galeguismo e emigración.	

Planificación

	Horas na aula	Horas fóra da aula	Horas totais
Seminarios	12	25	37
Titoría en grupo	4	0	4
Sesión maxistral	8	15	23
Informes/memorias de prácticas	0	8	8
Traballos e proxectos	1	2	3

*Os datos que aparecen na táboa de planificación son de carácter orientador, considerando a heteroxeneidade do alumnado.

Metodoloxía docente

	Descrición
Seminarios	Traballo en profundidade dun tema (monográfico). Ampliación e relación dos contidos tratados nas sesións maxistras coa labor profesional.
Titoría en grupo	Tempo reservado por cada docente para atender e resolver as dúbidas do alumnado.
Sesión maxistral	Exposición dos contidos da materia.

Atención personalizada

Metodoloxías	Descrición
Seminarios	Resolución de dúbidas sobre a materia explicada nas clases maxistras, sobre as lecturas recomendadas para a preparación das clases prácticas e seminarios. Resolución de calquera outra dúbida ou problema que poida formular ao alumno.
Titoría en grupo	Resolución de dúbidas sobre a materia explicada nas clases maxistras, sobre as lecturas recomendadas para a preparación das clases prácticas e seminarios. Resolución de calquera outra dúbida ou problema que poida formular ao alumno.

Avaliación

	Descrición	Cualificación
Seminarios	Participación e aproveitamento nas actividades dirixidas.	60%
Titoría en grupo	Asistencia ás titorías	10%
Sesión maxistral	Asistencia ás clases teóricas.	20%
Informes/memorias de prácticas	Probos de avaliación. Elaboración de informes ou memorias sobre os temas e/ou lecturas tratados nos seminarios.	10%
Traballos e proxectos	Consiste na entrega dun traballo acordado có profesor, para aqueles alumnos que non asistan á docencia presencial.	0

Outros comentarios sobre a Avaliación

Tódolos alumnos teñen o dereito de ser avaliados mediante unha proba final.

Para aqueles alumnos que non asistan ás clases presenciais, establécese un sistema de avaliación alternativo consistente na entrega dun traballo ou proxecto a acordar co profesor, que será avaliado co 100% da cualificación

Bibliografía. Fontes de información

Aróstegui, J., **La Historia Viva. Sobre la Historia del Presente**, 2004,

Aguilar, P., **Memoria y olvido de la Guerra Civil Española**, 1996,

BIBLIOGRAFÍA BÁSICA,

Juliá, S. (dir.), **Memoria de la guerra y del franquismo**, 2006,

Altet Vigil, A. (coord.), **Entre el pasado y el presente. Historia y memoria**, 1995,

Forcadell, C. et alii (eds.), **Usos de la historia y políticas de la memoria**, 2004,

Godoy, C. (comp.), **Historiografía y memoria colectiva: tiempos y territorios**, 2002,

Juana, J. de y Prada, J., **El galleguismo: historia y textos. De los orígenes a la Declaración de Barcelona**, 2002,

Juana, J. de y Prada, J., **Historia Contemporánea de Galicia**, 2005,

Koselleck, R., **Estratos de tiempo: estudios sobre la historia**, 2001,

Pérez Garzón, J.S. et alii, **La gestión de la memoria. La historia de España al servicio del poder**, 2000,

Ricoeur, P., **La Memoria, la Historia y el Olvido**, 2003,

Beramendi, J., **De provincia a nación. Historia do galeguismo político**, 2007,

BIBLIOGRAFÍA COMPLEMENTARIA,

Recomendacións

Outros comentarios

Esta materia será impartida polos profesores Domingo Rodríguez Teijeiro e Jesús de Juana López (Univ. Vigo).

DATOS IDENTIFICATIVOS**Categorías de Protección e Recursos dos Bens Patrimoniais. Monumentos e Conxuntos Históricos**

Materia	Categorías de Protección e Recursos dos Bens Patrimoniais. Monumentos e Conxuntos Históricos			
Código	O02M054V01109			
Titulación	Máster Universitario en Historia, Territorio e Recursos Patrimoniais			
Descritores	Creditos ECTS	Sinale	Curso	Cuadrimestre
	3	OB	1º	1C
Lingua de impartición	Castelán			
Departamento	Dpto. Externo Historia, arte e xeografía			
Coordinador/a	Barriocanal Lopez, Maria Yolanda			
Profesorado	Barriocanal Lopez, Maria Yolanda Carballo-Calero Ramos, Maria Victoria Catalina Soraluce Blond, Jose Ramón			
Correo-e	barriocanal@uvigo.es			
Web				
Descrición xeral	O presente curso ten por obxecto a análise da conservación e principais causas da perda do patrimonio arquitectónico herdado no conxunto da cultura contemporánea dos países occidentais. Nos seus contidos abórdase tamén a forma en que se desenvolveron no noso país os procesos de tutela e protección do patrimonio cultural para poder comprender, dende ese coñecemento a súa situación actual e as expectativas de cara ao seu futuro. Este obxectivo xenérico desenvólvese en dous aspectos complementarios: a análise do marco institucional e do desenvolvemento da normativa histórico-artística que incidiu sobre o patrimonio arquitectónico e a análise, malia a teoría e a práctica da restauración, da destrución de boa parte da arquitectura histórica.			

Competencias de titulación

Código			
A6	Coñecer e saber aplicar a lexislación vixente sobre o patrimonio cultural, así como a das institucións relativas ao tratamento e á protección.		
A7	Adquirir a capacidade para discriminar e valorar as distintas manifestacións do patrimonio así como interpretar e utilizar as normas de aplicación deste.		
B1	Analizar, sintetizar e interrelacionar feitos e conceptos histórico-xeográficos e artísticos dende unha perspectiva crítica.		
B2	Establecer hipóteses a partir de datos dispoñibles e proceder á súa confirmación ou refutación mediante a aplicación dunha metodoloxía científica.		

Competencias de materia

Resultados previstos na materia	Tipoloxía	Resultados de Formación e Aprendizaxe
Manexo básico das fontes iconográficas no estudo dos temas artísticos e os seus contidos como base para a interpretación e correcta lectura das obras de arte.	saber facer	A7
Analizar, sintetizar e interrelacionar feitos e conceptos histórico-xeográficos e artísticos dende unha perspectiva crítica.	saber facer	B1
Coñecemento da obra de arte como linguaxe formal que entraña un significado vinculado ao seu contexto e dos procedementos técnicos da produción artística.	saber	A7
Establecer hipóteses a partir de datos dispoñibles e proceder á súa confirmación ou refutación mediante a aplicación dunha metodoloxía científica.	saber facer	B2
Coñecemento básico das fontes bibliográficas, documentais e literarias dos bens artísticos mobles e inmobles.	saber facer	A6
Coñecer e saber aplicar a lexislación vixente sobre o patrimonio cultural, así como das institucións relativas ao tratamento e á protección.	saber	A6
Aplicación dos conceptos e procedementos que conducen a obra de arte.	saber facer	B1

Contidos

Tema

1. A PROTECCIÓN DO PATRIMONIO ARQUITECTÓNICO. DESENVOLVEMENTO E EVOLUCIÓN DA NORMATIVA HISTÓRICO-ARTÍSTICA	1.1.. Bens integrantes do patrimonio histórico español. 1.2. Categorías e procedementos de integración no patrimonio histórico. 1.3. Patrimonio Cultural das antigas obras públicas: os camiños históricos e a articulación do territorio.
2. O PATRIMONIO NA HISTORIA	2.1. A arquitectura e o patrimonio nos documentos gráficos.
3. A DESTRUCCIÓN METÓDICA DO PATRIMONIO	2.2. As arquitecturas sen rostro. 3.1. Viollet Le Duc e a destrución revolucionaria do patrimonio en Francia. 3.2. Incidencia das desamortizacións no patrimonio español. 3.3. As dúas Guerras Mundiais e o patrimonio europeo

Planificación

	Horas na aula	Horas fóra da aula	Horas totais
Saídas de estudo/prácticas de campo	8	20	28
Titoría en grupo	3	3	6
Sesión maxistral	12	15	27
Probas de resposta longa, de desenvolvemento	2	12	14

*Os datos que aparecen na táboa de planificación son de carácter orientador, considerando a heteroxeneidade do alumnado.

Metodoloxía docente

	Descrición
Saídas de estudo/prácticas de campo	Actividades desenvolvidas nun contexto externo ao ámbito académico universitario (monumentos, espazos ou itinerarios culturais) relacionadas co ámbito de estudo da materia. Estas actividades céntranse no desenvolvemento de capacidades relacionadas para a observación directa e a aplicación de supostos dende o punto de vista normativo de protección e restauración do patrimonio cultural.
Titoría en grupo	Orientación aos alumnos/as sobre os contidos e preparación das actividades e proba de avaliación.
Sesión maxistral	Exposicións nas que o alumnado se familiarizará coa singular relevancia cuantitativa e cualitativa do patrimonio arquitectónico, da evolución do seu marco normativo e natureza xurídica e do reto da súa conservación en épocas de crise.

Atención personalizada

Metodoloxías	Descrición
Titoría en grupo	O profesorado aplicará unha atención personalizada ao alumnado para a súa orientación no logro dos obxectivos vinculados ao programa formativo, para que coa axuda de cantos documentos sexan necesarios (normativas, informes, memorias de restauración, documentos gráficos etc.), se apliquen como instrumentos na valoración do ben cultural obxecto da saída de estudo.
Saídas de estudo/prácticas de campo	O profesorado aplicará unha atención personalizada ao alumnado para a súa orientación no logro dos obxectivos vinculados ao programa formativo, para que coa axuda de cantos documentos sexan necesarios (normativas, informes, memorias de restauración, documentos gráficos etc.), se apliquen como instrumentos na valoración do ben cultural obxecto da saída de estudo.

Avaliación

	Descrición	Cualificación
Saídas de estudo/prácticas de campo	Participación e aproveitamento nas actividades desenvolvidas nun contexto externo ao ámbito académico.	40
Titoría en grupo	Asistencia a titorías.	20%
Sesión maxistral	Asistencia ás sesións maxistras de carácter teórico.	40

Outros comentarios sobre a Avaliación

Tódolos alumnos teñen o dereito de ser avaliados mediante unha proba de avaliación final.

Os mecanismos de avaliación específicos para aqueles alumnos que non poidan acudir ás clases de docencia presencial consistirán na entrega dun traballo relacionado coa materia

Bibliografía. Fontes de información

ALEGRE AVILA, J. M., **Evolución y régimen jurídico del Patrimonio Histórico**, Ministerio de Cultura,

ALONSO IBAÑEZ, Mª R., **El Patrimonio Histórico. Destino público y valor cultural**, Ed. Civitas,
ALVAREZ ALVAREZ, J. L., **Estudios sobre el Patrimonio Histórico Español y la Ley de 25 de junio de 1985**, Ed. Civitas,
BARREIRO RODRIGUEZ, C., **La ordenación jurídica del Patrimonio Histórico**, Ed. Civitas,
CALAMA, J. M^a; GRACIANI, A., **La Restauración monumental en España. De 1900 a 1936**,

ALONSO IBAÑEZ, Mª R.: Los espacios culturales en la ordenación urbanística, Universidad de Oviedo-Marcial Pons, Madrid, 1994.

ALVAREZ, J. L.: Sociedad, Estado y Patrimonio Cultural, Espasa Calpe, Madrid, 1992.

BENITEZ DE LUGO Y GUILLEN, F.: El Patrimonio Cultural Español (Aspectos jurídicos, administrativos y fiscales), Comares, Granada, 1995.

BENSUSAN MARTIN, Mª P.: La protección urbanística de los bienes inmuebles históricos, Comares, Granada, 1996.

CAPITEL, A.: Metamorfosis de monumentos y teorías de restauración, Madrid, 1988.

FERNANDEZ PARDO, F.: Dispersión y destrucción del Patrimonio Artístico Español, (5 tomos), Madrid, 2007.

GARCIA-ESCUADERO, p.; PENDAS GARCIA, B.: El nuevo régimen jurídico del Patrimonio Histórico Español, Ministerio de Cultura, Madrid, 1986.

MENÉNDEZ LUARCA, J. R.: La construcción del territorio. Mapa histórico del Noroeste de la Península Ibérica, Madrid, Ministerio de Fomento, 2000.

NÁRDIZ ORTIZ, C.: El territorio y los caminos en Galicia. Planos históricos de la red viaria, A Coruña, Xunta de Galicia, 1992.

ROCA ROCA, E.: El Patrimonio Artístico y Cultural, Instituto de Estudios de Administración Local, Madrid, 1976.

Recomendacións

Outros comentarios

A materia «Categorías de protección e recursos dos bens patrimoniais. Monumentos e conxuntos históricos» será impartida polos profesores:

- BARRIOCANAL LÓPEZ, Yolanda. Profesora Titular de Historia da Arte. Facultade de Historia. Universidade de Vigo
 - CARBALLO-caleiro RAMOS, Mª Victoria. Catedrática de Historia da Arte. Facultade de Historia. Universidade de Vigo.
 - Profesor Invitado. SORALUCE BLOND, José Ramón. Catedrático de Composición Arquitectónica (Historia da Arte). Departamento de Composición da Escola Técnica Superior de Arquitectura. Universidade da Coruña.
-

DATOS IDENTIFICATIVOS				
Recursos Naturais e Paisaxe na Ordenación do Territorio				
Materia	Recursos Naturais e Paisaxe na Ordenación do Territorio			
Código	O02M054V01110			
Titulación	Máster Universitario en Historia, Territorio e Recursos Patrimoniais			
Descritores	Creditos ECTS	Sinale	Curso	Cuadrimestre
	3	OB	1º	1C
Lingua de impartición	Castelán			
Departamento	Historia, arte e xeografía			
Coordinador/a	de Uña Alvarez, Elena			
Profesorado	de Uña Alvarez, Elena			
Correo-e	edeuna@uvigo.es			
Web				
Descrición xeral	Coñecemento e aplicación das bases teórico-metodolóxicas para a investigación dos recursos e das paisaxes nas estratexias da ordenación e da posta en valor do territorio			

Competencias de titulación	
Código	
A7	Adquirir a capacidade para discriminar e valorar as distintas manifestacións do patrimonio así como interpretar e utilizar as normas de aplicación deste.
A9	Habilidade na aplicación de criterios e no coñecemento e utilización de técnicas e de instrumentos para a análise, valoración e xestión do patrimonio.
A10	Capacidade para a aplicación de metodoloxías de análise do patrimonio territorial segundo obxectivos de protección e posta en valor.
B1	Analizar, sintetizar e interrelacionar feitos e conceptos histórico-xeográficos e artísticos dende unha perspectiva crítica.
B2	Establecer hipóteses a partir de datos dispoñibles e proceder á súa confirmación ou refutación mediante a aplicación dunha metodoloxía científica.
B10	Mostrar sensibilidade ante a problemática ambiental.

Competencias de materia		
Resultados previstos na materia	Tipoloxía	Resultados de Formación e Aprendizaxe
Adquirir a capacidade para discriminar e valorar as distintas manifestacións do patrimonio así como interpretar e utilizar as normas de aplicación do mesmo. Analizar, sintetizar e relacionar feitos e conceptos histórico-xeográficos e artísticos dende unha perspectiva crítica.	saber	A7 B1
Habilidade na aplicación de criterios e no coñecemento e utilización de técnicas e de instrumentos para a análise, valoración e xestión do patrimonio. Establecer hipóteses a partir de datos dispoñibles e proceder á súa confirmación ou refutación mediante a aplicación dunha metodoloxía científica.	saber saber facer	A9 B2
Capacidade para a aplicación de metodoloxías de análise do patrimonio territorial segundo obxectivos de protección e posta en valor. Mostrar sensibilidade ante a problemática ambiental.	saber facer Saber estar / ser	A10 B10

Contidos	
Tema	
1. Recursos naturais, territorio e paisaxe	1.1 Marco conceptual
2. Investigación na dimensión territorial local	1.2 Escalas operativas
	2.1 Sistema de referentes
	2.2 Configuracións estratéxicas

Planificación			
	Horas na aula	Horas fóra da aula	Horas totais
Sesión maxistral	6	9	15
Estudo de casos/análises de situacións	5	7	12

Seminarios	2	3	5
Saídas de estudo/prácticas de campo	4	4	8
Titoría en grupo	2	2	4
Traballos tutelados	4	15	19
Actividades introdutorias	2	2	4
Cartafol/dossier	0	8	8

*Os datos que aparecen na táboa de planificación son de carácter orientador, considerando a heteroxeneidade do alumnado.

Metodoloxía docente

	Descrición
Sesión maxistral	Exposición por parte do profesor dos contidos sobre a materia obxecto de estudo, bases teóricas e protocolos da investigación na temática do programa.
Estudo de casos/análises de situacións	Análise dun caso real coa finalidade de coñecer e interpretar, para reflexionar, completar coñecementos, xerar hipóteses, e introducir os procedementos e técnicas de investigación.
Seminarios	Actividade dirixida enfocada á investigación dun tema específico, que permite afondar ou complementar os contidos da materia. Complemento das clases teóricas e base das prácticas de campo.
Saídas de estudo/prácticas de campo	Actividade dirixida de aplicación dos coñecementos a situacións concretas e de adquisición de habilidades básicas e procedementais relacionadas coa investigación na materia. Desenvolverase en espazos non académicos exteriores.
Titoría en grupo	Diálogo do alumnado co profesorado da materia para asesoramento/desenvolvemento de actividades da materia e do proceso de aprendizaxe/avaliación.
Traballos tutelados	O estudante, de maneira individual, elabora un documento sobre a temática da materia (memoria, ensaio, resumo de lecturas). Inclúe a procura e recollida de información, lectura e manexo de bibliografía, redacción...
Actividades introdutorias	Actividades encamiñadas a tomar contacto e reunir información sobre o alumnado, así como a presentar a materia.

Atención personalizada

Metodoloxías	Descrición
Seminarios	Actividade académica desenvolvida polo profesorado, tanto individual como en pequeno grupo, que ten como finalidade atender as necesidades e consultas do alumnado relacionadas coa investigación da temática da materia, proporcionándolle orientación, apoio e motivación no proceso de aprendizaxe. Esta actividade será desenvolvida de forma presencial (directamente na aula e no ámbito non académico) e tamén de forma non presencial (a través do correo electrónico).
Saídas de estudo/prácticas de campo	Actividade académica desenvolvida polo profesorado, tanto individual como en pequeno grupo, que ten como finalidade atender as necesidades e consultas do alumnado relacionadas coa investigación da temática da materia, proporcionándolle orientación, apoio e motivación no proceso de aprendizaxe. Esta actividade será desenvolvida de forma presencial (directamente na aula e no ámbito non académico) e tamén de forma non presencial (a través do correo electrónico).
Traballos tutelados	Actividade académica desenvolvida polo profesorado, tanto individual como en pequeno grupo, que ten como finalidade atender as necesidades e consultas do alumnado relacionadas coa investigación da temática da materia, proporcionándolle orientación, apoio e motivación no proceso de aprendizaxe. Esta actividade será desenvolvida de forma presencial (directamente na aula e no ámbito non académico) e tamén de forma non presencial (a través do correo electrónico).

Avaliación

	Descrición	Cualificación
Sesión maxistral	Asistencia ás sesións e proba de auto-avaliación para consecución das competencias (saber básico)	20
Estudo de casos/análises de situacións	Avaliación segundo asistencia e participación interactiva na análise, aplicando os coñecementos do saber básico da materia desenvolvida.	20
Seminarios	Participación e seguemento no proceso de formación orientativo cara á investigación nun traballo tutelado.	20
Saídas de estudo/prácticas de campo	Cumprimento dos aspectos procedementais requiridos na realización da saída de estudo.	10
Traballos tutelados	Dossier de traballo elaborado polo estudante que recompila de forma científica o traballo realizado durante o proceso de formación presencial e autónomo.	30

Outros comentarios sobre a Avaliación

Todo o alumnado ten dereito a unha opción de avaliación integrada da materia na segunda convocatoria

Bibliografía. Fontes de información

BIBLIOGRAFÍA BÁSICA

Nogué, J. (ed) (2008) *El paisaje en la cultura contemporánea*. Madrid, Biblioteca Nueva

Ortega Cantero, N. (ed) (2005) *Paisaje, memoria histórica e identidad nacional*. Madrid, UAM-Fundación Duques de Soria

Pillet, F. (2008) *Espacio y ciencia del territorio. Proceso y relación global-local*. Madrid, Biblioteca Nueva

Rubio, P. & Sanz, A. (coords) (2008) *Investigación aplicada al desarrollo de territorios rurales frágiles*. Prensas Universitarias de Zaragoza

Santos, M. (2000) *La naturaleza del espacio. Técnica y tiempo. Razón y emoción*. Barcelona, Ariel Geografía

BIBLIOGRAFÍA COMPLEMENTARIA

Feria Toribio, J.M.; García García, A.; Ojeda Rivera, J.F. (coords) (2009) *Territorios, sociedades y políticas*. Publicaciones de la Universidad Pablo de Olavide-Asociación de Geógrafos Españoles

Maderuelo, J. (dir) (2006) *Paisaje y pensamiento*. Madrid, Abada editores

Navés Viñas, F. (2005) *Arquitectura del Paisaje Natural de la Península Ibérica*. Barcelona, Omega

Nogué, J. (ed) (2007) *La construcción social del paisaje*. Madrid, Biblioteca Nueva

Ortega Cantero, N. (ed) (2004) *Naturaleza y cultura del paisaje*. Madrid, UAM-Fundación Duques de Soria

VV. AA. (2001) *Atlas de Galicia. Medio Natural*. Santiago de Compostela, Xunta de Galicia

VV. AA. (2004) *Patrimonio Geológico de Galicia*. Madrid, Enresa

INFORMACIÓN WEB

Asociación de Geógrafos Españoles (AGE) <http://www.age.es>

European Science Foundation (ESF) <http://www.esf.org/>

International Geosphere-Biosphere Programme (IGBP) <http://www.igbp.net/>

International Human Dimensions Programme (IHDP) <http://www.ihdp.org/>

Observatorio de la Sostenibilidad en España (OSE) <http://www.sostenibilidad-es.org/>

Recomendacións

Outros comentarios

Esta materia será impartida polas Profesoras Dras. Elena de Uña Álvarez e Milagros Cavada Nieto (UVI)

DATOS IDENTIFICATIVOS				
Patrimonio, Museoloxía e Arqueoloxía: O Pasado como Discurso Histórico				
Materia	Patrimonio, Museoloxía e Arqueoloxía: O Pasado como Discurso Histórico			
Código	O02M054V01111			
Titulación	Máster Universitario en Historia, Territorio e Recursos Patrimoniais			
Descritores	Creditos ECTS	Sinale	Curso	Cuadrimestre
	3	OP	1º	1C
Lingua de impartición	Castelán			
Departamento	Historia, arte e xeografía			
Coordinador/a	Comendador Rey, Beatriz Pilar			
Profesorado	Comendador Rey, Beatriz Pilar			
Correo-e	beacomendador@uvigo.es			
Web	http://webs.uvigo.es/beacomendador/			
Descrición xeral	O curso pretende unha achega aos museos como institucións para a conservación, estudo e difusión de bens culturais. Nunha orientación máis práctica, achega os instrumentos para analizar, planificar e desenvolver propostas museolóxicas e museográficas. O curso é útil na liña do temario de oposicións para o ingreso no Corpo facultativo de conservadores de museos.			

Competencias de titulación

Código	
A8	Capacidade para a toma de decisións sobre a función que se lle asigna ao patrimonio, a súa posta en valor e uso público.
A9	Habilidade na aplicación de criterios e no coñecemento e utilización de técnicas e de instrumentos para a análise, valoración e xestión do patrimonio.
A11	Capacidade para elaborar estratexias encamiñadas á recuperación do patrimonio.
A12	Capacidade para a difusión e divulgación do coñecemento científico e creación de mensaxes con fins de sensibilización social sobre o patrimonio.
B4	Coñecer e utilizar os recursos documentais máis recentes en relación coa temática do mestrado.
B5	Traballar interdisciplinarmente
B9	Comprometerse a desenvolver e manter unha actitude ética tanto no seu traballo coma nas súas relacións sociais.

Competencias de materia

Resultados previstos na materia	Tipoloxía	Resultados de Formación e Aprendizaxe
Coñecer e saber empregar os recursos máis importantes en relación coa difusión e interpretación do patrimonio arqueolóxico e histórico.	saber saber facer	A9 A11 A12 B4
Ser capaz de articular un discurso histórico para a recuperación e posta en valor de patrimonio histórico.	saber facer	A8 A11 A12
Tomar conciencia da complexidade do desenvolvemento de estratexias de posta en valor do patrimonio cultural e do seu necesario carácter interdisciplinar.	Saber estar / ser	B5 B9

Contidos

Tema	
1. Museografía didáctica, museos e centros do patrimonio histórico.	1.1. O Concepto de museo. 1.2. Clases e categorías de museos.
2. A construción do discurso: o deseño de exposicións.	2.1. A exposición como medio de comunicación. 2.2. Criterios para programación previa ao proxecto museográfico. 2.3. Novas tecnoloxías na didáctica da Historia.
3. Interpretación e difusión do patrimonio arqueolóxico: recursos e técnicas.	3. Interpretación e difusión do patrimonio arqueolóxico: recursos e técnicas

Planificación

	Horas na aula	Horas fóra da aula	Horas totais
Saídas de estudo/prácticas de campo	6	3	9
Seminarios	6	0	6
Titoría en grupo	3	5	8
Actividades introdutorias	2	3	5
Traballos tutelados	0	12	12
Sesión maxistral	6	12	18
Traballos e proxectos	1	8	9
Informes/memorias de prácticas externas ou prácticum	0	2	2
Outras	0	5	5
Probas de resposta curta	1	0	1

*Os datos que aparecen na táboa de planificación son de carácter orientador, considerando a heteroxeneidade do alumnado.

Metodoloxía docente

	Descrición
Saídas de estudo/prácticas de campo	Actividade desenvolvida nun contexto externo, que ten que ver coa observación directa e sistemática.
Seminarios	Traballo en grupos informais na aula coa finalidade do estudo intensivo dun tema.
Titoría en grupo	Seguimento da realización dos traballos. Asesoramento e aclaración de dúbidas.
Actividades introdutorias	Actividades previas para coñecer as competencias, intereses e/ou motivacións do alumnado.
Traballos tutelados	Desenvolvemento dun traballo baixo a tutela do profesor baseado na aprendizaxe dos estudantes e no seguimento tutorizado desa aprendizaxe.
Sesión maxistral	Sesións teóricas con apoio de material didáctico elaborado para estas sesións (dispoñible en TEM@).

Atención personalizada

Metodoloxías	Descrición
Saídas de estudo/prácticas de campo	Seguimento individualizado dos materiais xerados na saída de estudo e nos seminarios coas anotacións do profesor. Seguimento individualizado do traballo tutelado do alumno a través das titorías e das ferramentas da plataforma TEM@ (especialmente o foro).
Seminarios	Seguimento individualizado dos materiais xerados na saída de estudo e nos seminarios coas anotacións do profesor. Seguimento individualizado do traballo tutelado do alumno a través das titorías e das ferramentas da plataforma TEM@ (especialmente o foro).
Titoría en grupo	Seguimento individualizado dos materiais xerados na saída de estudo e nos seminarios coas anotacións do profesor. Seguimento individualizado do traballo tutelado do alumno a través das titorías e das ferramentas da plataforma TEM@ (especialmente o foro).
Actividades introdutorias	Seguimento individualizado dos materiais xerados na saída de estudo e nos seminarios coas anotacións do profesor. Seguimento individualizado do traballo tutelado do alumno a través das titorías e das ferramentas da plataforma TEM@ (especialmente o foro).
Traballos tutelados	Seguimento individualizado dos materiais xerados na saída de estudo e nos seminarios coas anotacións do profesor. Seguimento individualizado do traballo tutelado do alumno a través das titorías e das ferramentas da plataforma TEM@ (especialmente o foro).

Avaliación

	Descrición	Cualificación
Saídas de estudo/prácticas de campo	A participación activa na saída de estudo será avaliada mediante a presentación dun informe ou memoria da actividade.	30%
Titoría en grupo	Valorarase a asistencia ás titorías.	10%
Traballos tutelados	Os conceptos adquiridos nas sesións maxistras e nos seminarios, serán avaliados de forma integrada mediante a súa aplicación ao desenvolvemento dun traballo individual tutelado que deberá ser presentado.	40%
Outras	A asistencia e participación activa nas clases de aula será avaliada.	20
Probas de resposta curta	Proba de resposta curta ou tipo test sobre os conceptos adquiridos nas sesións maxistras e seminarios (para os alumnos que non acudan ás clases de docencia presencial).	0

Outros comentarios sobre a Avaliación

Tódolos alumnos teñen o dereito de ser avaliados mediante unha proba de avaliación final.

Todos os alumnos deberán presentar o traballo tutelado e o informe ou memoria da actividade externa, que deberán desenvolver pola súa conta. Os alumnos que non acudan ás clases de docencia presencial deberán examinarse dos conceptos adquiridos nas sesións maxistras e seminarios mediante unha proba de resposta curta e/ou tipo test. Neste caso as porcentaxes de avaliación son: Informe ou memoria da actividade 20%; Asistencia a titorías 10%; Traballos tutelados 30%; Proba de resposta curta ou tipo test 40%.

Bibliografía. Fontes de información

BASICA

Alonso, L. *Museología y museografía*. Barcelona. Ediciones del Serbal. 1999. [BEL A14 ALO,L](#)

Calaf, R. *Didáctica del Patrimonio: epistemología, metodología y estudio de casos*. Gijón. Trea. 2008

Rico, J.C. *Manual práctico de museología, museografía y técnicas expositivas*. Madrid. Silex. 2006. [OUR 02 /346](#)

COMPLEMENTARIA

Carretero, A. et al. *Normalización documental de museos: elementos para una aplicación informática de la gestión museográfica*. Madrid. Dirección General de Bellas Artes y Bienes Culturales. 1996. [OUR 902 /359](#) CD-ROM

Zubiaur, F.J. *Curso de museología*. Gijón. Trea. 2004

Recomendacións

Materias que se recomenda cursar simultaneamente

Antropoloxía da Cultura Material/O02M054V01113

Categorías de Protección e Recursos dos Bens Patrimoniais. Monumentos e Conxuntos Históricos/O02M054V01109

Recursos Naturais e Paisaxe na Ordenación do Territorio/O02M054V01110

Outros comentarios

Ao longo do curso entregarase unha documentación detallada sobre o desenvolvemento das actividades. Esta información será ofrecida a través da plataforma TEM@, polo que todos os alumnos deben estar dados de alta na plataforma e ter cuberto os seus datos de perfil.

DATOS IDENTIFICATIVOS				
Modelos Expositivos de Obras de Arte. Teoría e Práctica da Restauración				
Materia	Modelos Expositivos de Obras de Arte. Teoría e Práctica da Restauración			
Código	O02M054V01112			
Titulación	Máster Universitario en Historia, Territorio e Recursos Patrimoniais			
Descritores	Creditos ECTS	Sinale	Curso	Cuadrimestre
	3	OP	1º	1C
Lingua de impartición	Castelán Galego			
Departamento	Historia, arte e xeografía			
Coordinador/a	Cendan Caaveiro, Marina Susana			
Profesorado	Cendan Caaveiro, Marina Susana Vazquez Rozas, Roberto			
Correo-e				
Web				
Descrición xeral	Aproximación ás novas tendencias en museoloxía e á conservación e restauración.			

Competencias de titulación

Código	
A2	Identificar os elementos que conforman unha cultura política e que permiten distinguir entre as diferentes culturas dunha época e un lugar determinado.
A6	Coñecer e saber aplicar a lexislación vixente sobre o patrimonio cultural, así como a das institucións relativas ao tratamento e á protección.
A9	Habilidade na aplicación de criterios e no coñecemento e utilización de técnicas e de instrumentos para a análise, valoración e xestión do patrimonio.
B3	Dominar a formulación de problemas de investigación teórica e aplicada.
B5	Traballar interdisciplinarmente
B6	Saber xestionar a información recollida.

Competencias de materia

Resultados previstos na materia	Tipoloxía	Resultados de Formación e Aprendizaxe
Capacidade para a toma de decisións sobre a función que se lle asigna ao patrimonio e á súa posta en valor e uso público.	saber	A6 B3
Coñecemento e posta en valor do noso patrimonio museístico e arquitectónico.	Saber estar / ser	A9 B5
Coñecer a programación e as liñas expositivas das institucións museísticas máis relevantes de dentro e fóra de Galicia.	saber facer Saber estar / ser	A2 B6

Contidos

Tema	
Tema 1. O contexto galego contemporáneo a través dos seus principais espazos expositivos.	Subtema 1.1 Centros de arte con colección e sen colección. Fundacións e outros modelos expositivos complementarios. Subtema 1.2 O espectáculo na arquitectura museística contemporánea: modelos de referencia.
Tema 2. Conservación e restauración do patrimonio arquitectónico.	Subtema 2.1 Teorías da restauración: escolas e evolución. Subtema 2.2 Práctica da conservación: o caso galego. Subtema 2.3 A tutela do patrimonio: institucións e lexislación.

Planificación

	Horas na aula	Horas fóra da aula	Horas totais
Sesión maxistral	8	16	24
Estudo de casos/análises de situacións	8	16	24
Seminarios	8	16	24
Observación sistemática	1	2	3

*Os datos que aparecen na táboa de planificación son de carácter orientador, considerando a heteroxeneidade do alumnado.

Metodoloxía docente

	Descrición
Sesión maxistral	Exposición por parte dos profesores dos contidos da materia e indicacións para o traballo persoal do alumno.
Estudo de casos/análises de situacións	Análise de exemplos de exposición, conservación e restauración coa finalidade de coñecelo, interpretalo, resolvelo, xerar hipóteses, contrastar datos, reflexionar, completar coñecementos, diagnosticar e adestrarse en procedementos alternativos de solución.
Seminarios	Complemento das clases teóricas. Actividades enfocadas ao traballo sobre casos específicos.

Atención personalizada

Metodoloxías	Descrición
Estudo de casos/análises de situacións	Atender as necesidades e consultas do alumnado relacionadas co estudo e/ou temas vinculados coa materia, proporcionándolle orientación, apoio e motivación no proceso de aprendizaxe.

Avaliación

	Descrición	Cualificación
Estudo de casos/análises de situacións	Técnicas destinadas a recopilar datos sobre a participación do alumno, baseados nun listado de condutas ou criterios operativos que facilite a obtención de datos cuantificables.	50
Seminarios	Técnicas destinadas a recopilar datos sobre a participación do alumno, baseados nun listado de condutas ou criterios operativos que facilite a obtención de datos cuantificables.	50

Outros comentarios sobre a Avaliación

Todos os alumnos teñen o dereito a ser avaliados mediante unha proba.

Para aqueles alumnos que non asistan as clases presenciais establecerá o profesor un sistema de avaliación alternativo.

Bibliografía. Fontes de información

Bibliografía básica:

Bozal, Valeriano. *Historia de las ideas y de las teorías artísticas contemporáneas*.

Jencks, Charles. *El lenguaje de la arquitectura posmoderna*. Gustavo Gili. Barcelona, 1981.

Chueca Goitia, Fernando. *Breve historia del urbanismo*. Alianza Editorial. Madrid, 1986.

Bibliografía complementaria:

Montaner, Josep Maria. *Museos para el siglo XXI*. Ed Gustavo Gili. Barcelona, 2003.

Zulaika, Joseba. *Crónica de una seducción: el Museo Guggenheim de Bilbao*. Ed Nerea. Madrid, 1997.

Rogiolo, Gian Pietro. *Archeologia dell'edilizia storica*. Museo civico di Como, 1988.

Recomendacións

Outros comentarios

Este curso será impartido por os profesores da Universidade de Vigo, Susana Cendán (1,5 créditos) e Roberto Vázquez Rozas (1,5 créditos).

DATOS IDENTIFICATIVOS				
Antropoloxía da Cultura Material				
Materia	Antropoloxía da Cultura Material			
Código	002M054V01113			
Titulación	Máster Universitario en Historia, Territorio e Recursos Patrimoniais			
Descritores	Creditos ECTS	Sinale	Curso	Cuadrimestre
	3	OP	1º	1C
Lingua de impartición	Galego			
Departamento	Historia, arte e xeografía			
Coordinador/a	Castro Perez, Ladislao			
Profesorado	Castro Perez, Ladislao			
Correo-e	castro@uvigo.es			
Web				
Descrición xeral	Esta materia aborda o estudo da cultura material das sociedades do pasado prehistórico baixo un prisma antropológico.			

Competencias de titulación	
Código	
A1	Establecer relacións entre as características dos conceptos analizados e dos contextos e dinámicas sociais e políticas estudadas.
A3	Identificar as bases metodolóxicas e historiográficas sobre as que se sostén a interpretación dun determinado fenómeno histórico.
B1	Analizar, sintetizar e interrelacionar feitos e conceptos histórico-xeográficos e artísticos dende unha perspectiva crítica.
B2	Establecer hipóteses a partir de datos dispoñibles e proceder á súa confirmación ou refutación mediante a aplicación dunha metodoloxía científica.

Competencias de materia		
Resultados previstos na materia	Tipoloxía	Resultados de Formación e Aprendizaxe
Coñecementos sobre as primeiras sociedades complexas.	saber	A1 A3 B1 B2
Achegarse ao estudo interdisciplinar da Prehistoria.	saber	A1 A3 B1 B2
Tomar conciencia das especificidades do humano e da multilinealidade da súa evolución.	saber	A1 A3 B1 B2

Contidos	
Tema	
Tema 1. Arqueoloxía prehistórica e Antropoloxía cultural.	Subtema 1.1. Antropoloxía do corpo. Subtema 1.2. Arqueoloxía do ouro.
Tema 2. Símbolos de poder e riqueza nas sociedades preestatais.	Subtema 2.1. Os bens de intercambio paleomonetarios. Subtema 2.2. Ouro, ostentación e poder na Prehistoria recente europea.
Tema 3. Os torques entre a Antropoloxía e a Arqueoloxía.	Subtema 3.1 Os torques prehistóricos. Subtema 3.2. Pervivencia simbólica dos torques.

Planificación			
	Horas na aula	Horas fóra da aula	Horas totais
Seminarios	8	26	34

Titoría en grupo	4	0	4
Sesión maxistral	12	24	36
Traballos e proxectos	1	0	1

*Os datos que aparecen na táboa de planificación son de carácter orientador, considerando a heteroxeneidade do alumnado.

Metodoloxía docente

	Descrición
Seminarios	Actividades enfocadas ao traballo sobre un tema específico, que permiten afondar ou complementar os contidos da materia. Pódense empregar como complemento das clases teóricas.
Titoría en grupo	Entrevistas que o alumno mantén co profesorado da materia para asesoramento/desenvolvemento de actividades da materia e do proceso de aprendizaxe.
Sesión maxistral	Exposición por parte do profesor dos contidos sobre a materia obxecto de estudo, bases teóricas e/ou directoras dun traballo, exercicio ou proxecto a desenvolver polo estudante.

Atención personalizada

Metodoloxías	Descrición
Titoría en grupo	Seguimento individualizado do alumnado e dos exercicios realizados.

Avaliación

	Descrición	Cualificación
Seminarios	As seminarios serán avaliados segundo a presenza e participación dos estudantes.	20
Sesión maxistral	As sesións maxistrais serán avaliadas segundo a presenza e participación dos estudantes.	20
Traballos e proxectos	O estudante presenta o resultado obtido na elaboración dun documento sobre a temática da materia, na preparación de seminarios, investigacións, memorias, ensaios, resumos de lecturas, conferencias, etc. Pódese levar a cabo de maneira individual ou en grupo, de forma oral ou escrita	60

Outros comentarios sobre a Avaliación

Todo os estudantes terán o dereito a ser avaliados en base a unha proba final. Aqueles alumnos que non asistan a docencia presencial serán avaliados mediante a entrega dun traballo que será valorado como o total da calificación.

Bibliografía. Fontes de información

.

Bibliografía Básica:

A. Appadurai (ed.): *The social life of things. Commodities in cultural perspective*. Cambridge University Press, Cambridge 1986.

M. Barril y A. Rodero (eds.): *Torques. Belleza y Poder*. Museo Arqueológico Nacional, Madrid 2002.

Ch. Eluère: *Secrets of Ancient Gold*. Trio, Guin-Düdingen 1989.

J.A. García Castro (dir.): *El oro en la España prerromana*. Zugarto, Madrid 1989.

A. Perea, I. Montero O. García Vuelta (eds.): *Tecnología del oro antiguo: Europa y América*. Archivo Español de Arqueología, anejo XXXII, Madrid 2004.

Bibliografía Complementaria:

A. Alvarez Núñez (co.): *El Oro y la Orfebrería Prehistórica de Galicia*. Museo Provincial de Lugo, Lugo 1996.

J. Blacking (ed.): *The Anthropology of the Body*. Londres, Nueva York, San Francisco 1977.

L. Castro Pérez: *The Sacred Torcs. Prehistory and Archaeology of a Symbol*. Pentland, Durham 1998.

L. Castro Pérez: *Sondeos en la Arqueología de la Religión en Galicia y norte de Portugal: Trocado de Bande y el culto jacobeo*. Universidade de Vigo, Vigo 2001.

G. Clark: *Symbols of Excellence*. Cambridge University Press. Cambridge 1986.

D.V. Clarke, T.G. Cowil y A. Foxon: *Symbols of Power at the Age of Stonehenge*. National Museum of Antiquities of Scotland, Edinburgh 1985.

Ch. Eluère: *L'Or des Celtes*. Office du Livre, Friburg 1987.

T.F. Garrard: *Gold of Africa*. Prestel, Munich 1988.

A.H. Quiggin: *A Survey Of Primitive Money*. Methuen, London 1949.

A. Perea: *Orfebrería Prerromana. Arqueología del Oro*. Caja Madrid, Madrid 1991.

Recomendacións

DATOS IDENTIFICATIVOS				
Territorio e Asentamentos Rurais na Gallaecia				
Materia	Territorio e Asentamentos Rurais na Gallaecia			
Código	O02M054V01114			
Titulación	Máster Universitario en Historia, Territorio e Recursos Patrimoniais			
Descritores	Creditos ECTS	Sinale	Curso	Cuadrimestre
	3	OP	1º	1C
Lingua de impartición	Galego			
Departamento	Dpto. Externo Historia, arte e xeografía			
Coordinador/a	Perez Losada, Fermin Emiliano			
Profesorado	Abreu Carvalho, Helena Paula Perez Losada, Fermin Emiliano			
Correo-e	fermin@uvigo.es			
Web				
Descrición xeral	Estudo do ámbito rural na Gallaecia romana: organización xeral do territorio, formas de hábitat, tipos de asentamentos.			

Competencias de titulación

Código	
A2	Identificar os elementos que conforman unha cultura política e que permiten distinguir entre as diferentes culturas dunha época e un lugar determinado.
A3	Identificar as bases metodolóxicas e historiográficas sobre as que se sostén a interpretación dun determinado fenómeno histórico.
A5	Realizar actividades de investigación arquivística, museística, bibliográfica, audiovisual e informática aplicadas aos campos da historia, o territorio e os recursos patrimoniais.
A7	Adquirir a capacidade para discriminar e valorar as distintas manifestacións do patrimonio así como interpretar e utilizar as normas de aplicación deste.
B1	Analizar, sintetizar e interrelacionar feitos e conceptos histórico-xeográficos e artísticos dende unha perspectiva crítica.
B2	Establecer hipóteses a partir de datos dispoñibles e proceder á súa confirmación ou refutación mediante a aplicación dunha metodoloxía científica.
B5	Traballar interdisciplinarmente
B6	Saber xestionar a información recollida.
B9	Comprometerse a desenvolver e manter unha actitude ética tanto no seu traballo coma nas súas relacións sociais.

Competencias de materia

Resultados previstos na materia	Tipoloxía	Resultados de Formación e Aprendizaxe
Coñecer a organización xeral do territorio na Gallaecia romana e os seus principais elementos constituíntes.	saber	A2 A3 B1 B9
Estudo descritivo e interpretativo do hábitat e o territorio a partir dos vestixios arqueolóxicos e análise comparativa con outras rexións do Imperio romano.	saber	A3 A7 B2 B6
Presentación dun estado da investigación actualizado, incluíndo as informacións publicadas e os resultados inéditos de proxectos de investigación en curso.	saber	A3 A5 B5 B6 B9

Contidos

Tema

1. O territorio rural na Gallaecia romana	1.1. Cidade e campo no Imperio Romano 1.2. A especificidade do noroeste: civitates urbanas e civitates rurais 1.3. Os asentamentos rurais de tipo agrupado: vici e castella 1.4. Os asentamentos rurais de tipo familiar disperso: as villae.
2. MODELAÇÃO DO POVOAMENTO DAS PERIFERIAS DA CIDADE DE BRACARA AUGUSTA	2.1. A rede viária e as necrópoles 2.2. Os antigos circuitos 2.3. O povoamento de raíz romana 2.4. O parcelamento rural
3. MODELAÇÃO DO POVOAMENTO DE MONTANHA E DO VALE E LITORAL	3.1. O povoamento em espinha ao longo da via Nova 3.2. O povoamento do vale e da franja litoral

Planificación

	Horas na aula	Horas fóra da aula	Horas totais
Saídas de estudo/prácticas de campo	5	10	15
Presentacións/exposicións	3	10	13
Titoría en grupo	1	0	1
Sesión maxistral	15	15	30
Traballos e proxectos	1	15	16

*Os datos que aparecen na táboa de planificación son de carácter orientador, considerando a heteroxeneidade do alumnado.

Metodoloxía docente

	Descrición
Saídas de estudo/prácticas de campo	Práctica de campo (viaxe de estudos) para apreciación e comentario directo dalgúns asentamentos e materiais galaicorromanos tratados nas clases teóricas.
Presentacións/exposicións	Exposición por parte do alumnado ante o docente e o resto de estudantes dun tema particular incluído nos contidos da materia. Pódese levar a cabo individualmente ou en grupos reducidos.
Titoría en grupo	Entrevistas que o alumno mantén co profesor da materia para asesoramento/desenvolvemento dos traballos a expoñer e as memorias de prácticas.
Sesión maxistral	Exposición por parte do profesor dos contidos sobre a materia e as súas principais fontes de información.

Atención personalizada

Metodoloxías	Descrición
Saídas de estudo/prácticas de campo	Seguimento individualizado do proceso de aprendizaxe de cada alumno en todas e cada unha das metodoloxías docentes empregadas (sesión maxistral, presentacións/exposicións, viaxe de estudos).
Presentacións/exposicións	Seguimento individualizado do proceso de aprendizaxe de cada alumno en todas e cada unha das metodoloxías docentes empregadas (sesión maxistral, presentacións/exposicións, viaxe de estudos).
Titoría en grupo	Seguimento individualizado do proceso de aprendizaxe de cada alumno en todas e cada unha das metodoloxías docentes empregadas (sesión maxistral, presentacións/exposicións, viaxe de estudos).

Avaliación

	Descrición	Cualificación
Saídas de estudo/prácticas de campo	Asistencia, participación e aproveitamento da saída de estudos. Entrega e avaliación dunha pequena memoria crítica da práctica realizada.	30
Presentacións/exposicións	Exposición pública do tema ou depósito concreto obxecto do traballo.	40
Sesión maxistral	Asistencia, participación e aproveitamento das sesións maxistrais	30
Traballos e proxectos	Elaboración e entrega dun traballo por escrito, de tamaño e características a acordar co profesor, exclusivamente para aqueles alumnos que non asistan ás metodoloxías docentes presenciais.	0

Outros comentarios sobre a Avaliación

Tódolos alumnos teñen o dereito a seren avaliados mediante unha proba final.

Aqueles alumnos que non asistan ás metodoloxías docentes presenciais poderán ser avaliados mediante a entrega dun traballo por escrito, de tamaño e características a acordar co profesor. O devandito traballo suporá o 100% da cualificación final.

Idénticas condicións rexen para a segunda convocatoria.

Bibliografía. Fontes de información

BIBLIOGRAFIA BÁSICA

ABREU DE CARVALHO, Helena Paula (2008): *O povoamento romano na fachada ocidental do conventus bracarense*, Tese de Doutoramento, Universidade do Minho, Braga.

MARTINS, Manuela; SANDE LEMOS, Francisco; PÉREZ LOSADA, Fermín (2005): "O povoamento romano no territorio dos galaicos bracarense", *Unidad y diversidad en el Arco Atlántico en época romana*, BAR International Series 1371, Oxford, pp. 279-296.

PÉREZ LOSADA, Fermín (1995): "Arqueoloxía e Arte no mundo rural: hábitat e arquitectura das villae galaicorromanas", en Pérez Losada/Castro Pérez (Coords.): *Arqueoloxía e Arte na Galicia Prehistórica e Romana* (Museo Arqueolóxico e Histórico da Coruña, Monografías 7, A Coruña), pp. 165-188.

PÉREZ LOSADA, Fermín (2002): *Entre a cidade e a aldea. Estudo arqueohistórico dos "aglomerados secundarios" romanos en Galicia*, Brigantium 13, Museo Arqueolóxico e Histórico da Coruña.

BIBLIOGRAFIA COMPLEMENTARIA

MARTINS, M. (1990) *O povoamento proto-histórico e a romanização da bacia do curso médio do Cávado*, (Cadernos de Arqueologia, Monografías 5), Braga.

OREJAS SACO DEL VALLE, Almudena (2005): "El poblamiento romano en los distritos mineros del Noroeste", *Unidad y diversidad en el Arco Atlántico en época romana*, BAR International Series 1371, Oxford, pp. 309-319.

PÉREZ LOSADA, Fermín (1996): "O campo galaicorromano e os seus contactos cos núcleos urbanos: algunhas reflexións sobre a relación cidade-campo na Gallaecia", en *III e IV Semanas Galegas de Historia* (Asociación Galega de Historiadores, Santiago), pp. 249-265

Pérez Losada, F., Fernández Fernández, A.; Vieito Covela, S. (2008): "Toralla y las villas marítimas de la Gallaecia atlántica. Emplazamiento, arquitectura y función", in Fernández Ochoa, C. y Gil Sendino, F. (Eds.), *Las villae tardorromanas en el occidente del Imperio: arquitectura y función. IV Coloquio Internacional de Arqueología en Gijón*, pp. 479-504, Gijón.

SASTRE PRATS, Inés (2001): *Las formaciones sociales rurales de la Asturia romana*, Ediciones Clásicas, Madrid.

Recomendacións

Materias que continúan o temario

Traballo Fin de Máster/O02M054V01201

Outros comentarios

A materia será impartida por Fermín Pérez Losada (Uvigo) e mais pola profesora invitada Helena Paula Abreu de Carvalho, doutora en arqueoloxía da Universidade do Minho (Braga).

DATOS IDENTIFICATIVOS**O Fenómeno Religioso e a Evolución do Patrimonio Eclesiástico na Galicia Contemporánea**

Materia	O Fenómeno Religioso e a Evolución do Patrimonio Eclesiástico na Galicia Contemporánea			
Código	002M054V01115			
Titulación	Máster Universitario en Historia, Territorio e Recursos Patrimoniais			
Descritores	Creditos ECTS	Sinale	Curso	Cuadrimestre
	3	OP	1º	1C
Lingua de impartición	Castelán Galego			
Departamento	Historia, arte e xeografía			
Coordinador/a	Rodríguez Lago, Jose Ramon			
Profesorado	Rodríguez Lago, Jose Ramon			
Correo-e	jrlago@uvigo.es			
Web				
Descrición xeral				

Competencias de titulación

Código	
A1	Establecer relacións entre as características dos conceptos analizados e dos contextos e dinámicas sociais e políticas estudadas.
A3	Identificar as bases metodolóxicas e historiográficas sobre as que se sostén a interpretación dun determinado fenómeno histórico.
A4	Interpretar os fenómenos sociais e culturais así como os conflitos políticos á luz da súa xenealoxía fenomenolóxica e conceptual.
A5	Realizar actividades de investigación arquivística, museística, bibliográfica, audiovisual e informática aplicadas aos campos da historia, o territorio e os recursos patrimoniais.
A8	Capacidade para a toma de decisións sobre a función que se lle asigna ao patrimonio, a súa posta en valor e uso público.
A11	Capacidade para elaborar estratexias encamiñadas á recuperación do patrimonio.
A12	Capacidade para a difusión e divulgación do coñecemento científico e creación de mensaxes con fins de sensibilización social sobre o patrimonio.
B1	Analizar, sintetizar e interrelacionar feitos e conceptos histórico-xeográficos e artísticos dende unha perspectiva crítica.
B2	Establecer hipóteses a partir de datos dispoñibles e proceder á súa confirmación ou refutación mediante a aplicación dunha metodoloxía científica.
B3	Dominar a formulación de problemas de investigación teórica e aplicada.
B4	Coñecer e utilizar os recursos documentais máis recentes en relación coa temática do mestrado.
B5	Traballar interdisciplinarmente
B7	Presentar por escrito os resultados do traballo de investigación con criterios de calidade científica.
B8	Aplicar a informática e outros medios audiovisuais ao traballo de fin de mestrado.
B9	Comprometerse a desenvolver e manter unha actitude ética tanto no seu traballo coma nas súas relacións sociais.
B10	Mostrar sensibilidade ante a problemática ambiental.

Competencias de materia

Resultados previstos na materia	Tipoloxía	Resultados de Formación e Aprendizaxe
1. Capacidade de análise e síntese	saber facer	B1
Establecer relacións entre as características dos conceptos analizados e dos contextos e dinámicas sociais e políticas estudadas.	saber facer	A1
2. Aprender autónomamente	saber facer	B2
Identificar as bases metodolóxicas e historiográficas sobre as que se sostén a interpretación dun determinado fenómeno histórico.	saber	A3
3. Traballar individualmente ou en equipo	saber facer	B3

Interpretar os fenómenos sociais e culturais así como os conflitos políticos á luz da súa xenealoxía fenomenolóxica e conceptual.	saber	A4
4. Resolver problemas de forma efectiva	saber facer	B7
Realizar actividades de investigación arquivística, museística, bibliográfica, audiovisual e informática aplicadas aos campos da Historia, o territorio e os recursos patrimoniais.	saber facer	A5
5. Capacidade de xestionar a información	saber facer	B5
Capacidade para a toma de decisións sobre a función que se asigna ao patrimonio a súa posta en valor e uso público.	saber facer	A8
6. Comunicarse de forma efectiva nas relacións interpersonais	saber facer	B9
Capacidade para elaborar estratexias encamiñadas á recuperación do patrimonio.	saber facer	A11
7. Saber tomar decisións	Saber estar / ser	B8
Analizar, sintetizar e interrelacionar feitos e conceptos histórico-xeográficos e artísticos dende unha perspectiva crítica.	saber	B1
9. Preocupación pola calidade	Saber estar / ser	B10
Coñecer e utilizar os recursos documentais máis recentes en relación coa temática do mestrado.	saber facer	B4
Coñecemento dos principios ideolóxicos e dos actores que condicionan as relacións laborais no mundo actual	saber	A12
Aplicar a informática e outros medios audiovisuais ao traballo de fin de mestrado.	saber facer	B8
Comprometerse a desenvolver e manter unha actitude ética tanto no seu traballo coma nas súas relacións sociais.	Saber estar / ser	B9

Contidos

Tema		
1. Introducción ao fenómeno relixioso e ao patrimonio eclesiástico. Conceptos clave.	Relixiosidade, relixións e igrexas. Secularización e modernización. Tradicionalismo, fideísmo, integrista. Tolerancia e liberdade de relixións. Modernidade, laicidade e laicismos. Propiedade e patrimonio.	
2. Patrimonio inmaterial e confesións relixiosas.	Símbolos, ritos e liturxias. As crenzas e as ideas. Os imaxinarios sociais.	
3. Patrimonio material e confesións relixiosas.	O chan. Os edificios. Os medios de comunicación. As obras artísticas. Os recursos financeiros.	
4. Evolución do patrimonio eclesiástico en España e Galicia durante a Idade Contemporánea.	Final do Antigo Réxime (1760-1836) O Estado liberal (1836-1868) O Sexenio democrático (1868-1874) A Restauración (1874-1936) A II República (1931-1936) O nacional-catolicismo (1936-1975).	
5. O patrimonio das confesións relixiosas en España e Galicia (1976-2008).	A Igrexa católica. As Igrexas evanxélicas. A comunidade islámica. A comunidade xudía.	

Planificación

	Horas na aula	Horas fóra da aula	Horas totais
Sesión maxistral	12	18	30
Traballos tutelados	8	12	20
Traballos e proxectos	5	20	25

*Os datos que aparecen na táboa de planificación son de carácter orientador, considerando a heteroxeneidade do alumnado.

Metodoloxía docente

	Descrición
Sesión maxistral	Exposición por parte do profesor dos contidos sobre a materia obxecto de estudo, bases teóricas e/ou directoras dun traballo, exercicio ou proxecto a desenvolver polo estudante.
Traballos tutelados	O estudante, de forma individual ou en grupo, elabora un documento sobre a temática da materia ou prepara seminarios, investigacións, memorias, ensaios, resumos de lecturas, conferencias etc. Xeralmente trátase dunha actividade autónoma do/a estudante/s que inclúe a busca e recollida de información, lectura e manexo de bibliografía, redacción...

Atención personalizada

Probas	Descrición
Traballos e proxectos	Orientación, asesoramento e seguimento do traballo do alumno/a na aula ou mediante a comunicación por correo electrónico.

Avaliación

	Descrición	Cualificación
Sesión maxistral	Asistencia e participación no traballo da aula.	20 %

Traballos tutelados	Seguimento na aula e presentación das respostas a un cuestionario sobre o traballo desenvolvido.	40 %
Traballos e proxectos	Presentación ante o grupo de traballo da investigación realizada no tema elixido.	40 %

Outros comentarios sobre a Avaliación

O alumno que non poda participar nas clases presenciais deberá manterse informado do traballo realizado nas clases mediante a comunicación co profesor a través do e-mail. O alumno poderá realizar un traballo de investigación na temática proposta baixo o asesoramento do profesor. A presentación do traballo e o seu seguimento será valorada como unha proba de avaliación global polo profesor da materia. Os alumnos da segunda convocatoria poderán optar tamén por esta segunda vía de avaliación.

Bibliografía. Fontes de información

BURLEIGH, MICHAEL, **CAUSAS SAGRADAS. RELIGIÓN Y POLÍTICA EN EUROPA DE LA PRIMERA GUERRA MUNDIAL AL TERRORISMO ISLAMISTA**, MADRID 2006,
DÍAZ-SALAZAR, RAFAEL, **ESPAÑA LAICA. CIUDADANÍA PLURAL Y CONVIVENCIA DEMOCRÁTICA**, MADRID 2007,
BURLEIGH, MICHAEL, **PODER TERRENAL. RELIGIÓN Y POLÍTICA DE LA REVOLUCIÓN FRANCESA A LA PRIMERA GUERRA MUNDIAL**, MADRID 2005,
POLLARD, JOHN F., **EL VATICANO Y SUS BANQUEROS. LAS FINANZAS DEL PAPADO MODERNO, 1850-1950**, BARCELONA, 2007,
RODRÍGUEZ LAGO, JOSÉ RAMÓN, **LA IGLESIA EN LA GALICIA DEL FRANQUISMO**, A CORUÑA, 2004,
KEPEL, GILLES, **LAS POLÍTICAS DE DIOS**, BARCELONA, 2006,
CALLAHAN, WILLIAM J., **LA IGLESIA CATÓLICA EN ESPAÑA (1875-2002)**, BARCELONA, 2002,

Recomendacións

DATOS IDENTIFICATIVOS				
Cambios na Ocupación do Territorio de Galicia: Análise e Cartografía				
Materia	Cambios na Ocupación do Territorio de Galicia: Análise e Cartografía			
Código	O02M054V01116			
Titulación	Máster Universitario en Historia, Territorio e Recursos Patrimoniais			
Descritores	Creditos ECTS	Sinale	Curso	Cuadrimestre
	3	OP	1º	1C
Lingua de impartición				
Departamento	Historia, arte e xeografía			
Coordinador/a	Pazo Labrador, Alberto Jose			
Profesorado	Pazo Labrador, Alberto Jose			
Correo-e				
Web				
Descrición xeral	Esta materia trata de analizar as claves da ocupación territorial en Galicia e os seus cambios recentes, a través da plasmación cartográfica.			

Competencias de titulación

Código	
A9	Habilidade na aplicación de criterios e no coñecemento e utilización de técnicas e de instrumentos para a análise, valoración e xestión do patrimonio.
A12	Capacidade para a difusión e divulgación do coñecemento científico e creación de mensaxes con fins de sensibilización social sobre o patrimonio.
B3	Dominar a formulación de problemas de investigación teórica e aplicada.
B6	Saber xestionar a información recollida.
B7	Presentar por escrito os resultados do traballo de investigación con criterios de calidade científica.

Competencias de materia

Resultados previstos na materia	Tipoloxía	Resultados de Formación e Aprendizaxe
Identificar os elementos territoriais da ocupación espacial en Galicia e as súas variables temporais.	saber saber facer	A9 A12 B3 B6
Desenvolverse na realización de cartografía temática sobre a distribución da poboación no territorio.	saber saber facer	A9 A12 B6 B7
Dominar as fontes de análise demográfica a distintas escalas espaciais.	saber saber facer	A9 A12 B3 B7

Contidos

Tema	
1. As características da estrutura territorial en diversas escalas: provincias, municipios, parroquias, aldeas.	1.1. Definicións. Os asentamentos rurais en Galicia e as súas peculiaridades. Aldeas. A parroquia rural. As escalas superiores: vilas e cidades. 1.2. A configuración da cidade difusa.
2. Fontes e métodos de análise da ocupación territorial da poboación a diversas escalas.	2.1. As páxinas web do INE e do IGE. 2.2. O Nomenclátor e a súa explotación.
3. Cambios e reorganización da ocupación do territorio nos últimos anos. representación cartográfica.	3.1. As escalas de análise. 3.2. A concentración no eixe litoral e a desertización e reorganización do interior.

Planificación

	Horas na aula	Horas fóra da aula	Horas totais
Sesión maxistral	12	15	27
Traballos tutelados	8	8	16
Titoría en grupo	5	15	20
Estudo de casos/análise de situacións	6	6	12

*Os datos que aparecen na táboa de planificación son de carácter orientador, considerando a heteroxeneidade do alumnado.

Metodoloxía docente

	Descrición
Sesión maxistral	Exposición por parte do profesor dos contidos sobre a materia obxecto de estudo, bases teóricas e/ou directoras dun traballo, exercicio ou proxecto a desenvolver polo estudante.
Traballos tutelados	O estudante, de xeito individual ou en grupo, elabora un documento sobre a temática da materia ou prepara seminarios, investigacións, memorias, ensaios, resumos de lecturas, conferencias etc. Xeralmente trátase dunha actividade autónoma de/dos estudante/s que inclúe a busca e recollida de información, lectura e manexo de bibliografía, redacción...
Titoría en grupo	Entrevistas que o alumno mantén co profesorado da materia para asesoramento/desenvolvemento de actividades da materia e do proceso de aprendizaxe.

Atención personalizada

Metodoloxías	Descrición
Titoría en grupo	Entrevistas que o alumno mantén co profesorado da materia para asesoramento/desenvolvemento de actividades da materia e do proceso de aprendizaxe.
Traballos tutelados	Entrevistas que o alumno mantén co profesorado da materia para asesoramento/desenvolvemento de actividades da materia e do proceso de aprendizaxe.
Probas	Descrición
Estudo de casos/análise de situacións	Entrevistas que o alumno mantén co profesorado da materia para asesoramento/desenvolvemento de actividades da materia e do proceso de aprendizaxe.

Avaliación

	Descrición	Cualificación
Traballos tutelados	Análise, reflexión e comentario de textos relacionados coa materia.	25
Titoría en grupo	Entrevistas que o alumno mantén co profesorado da materia para asesoramento/desenvolvemento de actividades da materia e do proceso de aprendizaxe.	25
Estudo de casos/análise de situacións	Traballo sobre situacións particulares nun municipio, relacionados coa temática da materia.	50

Outros comentarios sobre a Avaliación

Todos os alumnos teñen o dereito a ser avaliados mediante unha proba.

Para aqueles alumnos que non asistan as clases presenciais establecerá o profesor un sistema de avaliación alternativo.

O alumno expoñerá, ante o profesor e os seus compañeiros, os resultados máis relevantes do traballo realizado sobre os contidos propostos da materia.

Bibliografía. Fontes de información

.

Recomendacións

DATOS IDENTIFICATIVOS				
Traballo Fin de Máster				
Materia	Traballo Fin de Máster			
Código	O02M054V01201			
Titulación	Máster Universitario en Historia, Territorio e Recursos Patrimoniais			
Descritores	Creditos ECTS	Sinale	Curso	Cuadrimestre
	30	OB	1º	2C
Lingua de impartición	Castelán			
Departamento	Historia, arte e xeografía			
Coordinador/a	Prada Rodriguez, Julio			
Profesorado	Prada Rodriguez, Julio			
Correo-e	jprada@uvigo.es			
Web				
Descrición xeral	O traballo de fin de mestrado consistirá na realización dunha memoria de investigación dirixida e titorizada por un profesor do programa. Presentarase por escrito e defenderase mediante exposición oral ante un tribunal formado por tres profesores do programa, da mesma área de coñecemento á que pertenza a memoria ou, de ser o caso, de áreas afíns. Poderá constituír un ensaio preparatorio para a posible elaboración dunha futura tese doutoral.			

Competencias de titulación

Código	
A1	Establecer relacións entre as características dos conceptos analizados e dos contextos e dinámicas sociais e políticas estudadas.
A2	Identificar os elementos que conforman unha cultura política e que permiten distinguir entre as diferentes culturas dunha época e un lugar determinado.
A3	Identificar as bases metodolóxicas e historiográficas sobre as que se sostén a interpretación dun determinado fenómeno histórico.
A4	Interpretar os fenómenos sociais e culturais así como os conflitos políticos á luz da súa xenealoxía fenomenolóxica e conceptual.
A5	Realizar actividades de investigación arquivística, museística, bibliográfica, audiovisual e informática aplicadas aos campos da historia, o territorio e os recursos patrimoniais.
A7	Adquirir a capacidade para discriminar e valorar as distintas manifestacións do patrimonio así como interpretar e utilizar as normas de aplicación deste.
A9	Habilidade na aplicación de criterios e no coñecemento e utilización de técnicas e de instrumentos para a análise, valoración e xestión do patrimonio.
A10	Capacidade para a aplicación de metodoloxías de análise do patrimonio territorial segundo obxectivos de protección e posta en valor.
A11	Capacidade para elaborar estratexias encamiñadas á recuperación do patrimonio.
A12	Capacidade para a difusión e divulgación do coñecemento científico e creación de mensaxes con fins de sensibilización social sobre o patrimonio.
B1	Analizar, sintetizar e interrelacionar feitos e conceptos histórico-xeográficos e artísticos dende unha perspectiva crítica.
B2	Establecer hipóteses a partir de datos dispoñibles e proceder á súa confirmación ou refutación mediante a aplicación dunha metodoloxía científica.
B3	Dominar a formulación de problemas de investigación teórica e aplicada.
B4	Coñecer e utilizar os recursos documentais máis recentes en relación coa temática do mestrado.
B6	Saber xestionar a información recollida.
B7	Presentar por escrito os resultados do traballo de investigación con criterios de calidade científica.
B8	Aplicar a informática e outros medios audiovisuais ao traballo de fin de mestrado.

Competencias de materia

Resultados previstos na materia	Tipoloxía	Resultados de Formación e Aprendizaxe
Analizar, sintetizar e relacionar feitos e conceptos histórico-xeográficos e artísticos dende unha perspectiva crítica.	saber facer	B1
Establecer hipóteses a partir de datos dispoñibles e proceder á súa confirmación ou refutación mediante a aplicación dunha metodoloxía científica.	saber facer	B2
Dominar a formulación de problemas de investigación teórica e aplicada.	saber facer	B3

Coñecer e utilizar os recursos documentais máis recentes en relación coa temática.	saber saber facer	B4
Saber xestionar a información recollida.	saber facer	B6
Presentar por escrito os resultados do traballo de investigación con criterios de calidade científica.	saber facer	B7
Aplicar a informática e outros medios audiovisuais ao traballo de fin de mestrado.	saber facer	B8
Establecer relacións entre as características dos conceptos analizados e dos contextos e dinámicas sociais e políticas estudadas.	saber saber facer	A1
Identificar os elementos que conforman unha cultura política e que permiten distinguir entre as diferentes culturas dunha época e un lugar determinados.	saber	A2
Identificar as bases metodolóxicas e historiográficas sobre as que se sostén a interpretación dun determinado fenómeno histórico.	saber	A3
Interpretar os fenómenos sociais e culturais, así como os conflitos políticos á luz da súa xenealoxía fenomenolóxica e conceptual.	saber	A4
Realizar actividades de investigación arquivística, museística, bibliográfica, audiovisual e informática aplicadas aos campos da historia, o territorio e os recursos patrimoniais.	saber facer	A5
Adquirir a capacidade para discriminar e valorar as distintas manifestacións do patrimonio, así como interpretar e utilizar as normas de aplicación deste.	saber Saber estar / ser	A7
Habilidade na aplicación de criterios e no coñecemento e utilización de técnicas e de instrumentos para a análise, valoración e xestión do patrimonio.	saber saber facer	A9
Capacidade para a aplicación de metodoloxías de análise do patrimonio territorial segundo obxectivos de protección e posta en valor.	saber facer	A10
Capacidade para elaborar estratexias encamiñadas á recuperación do patrimonio.	saber facer	A11
Capacidade para a difusión e divulgación do coñecemento científico e creación de mensaxes con fins de sensibilización social sobre o patrimonio.	saber facer	A12

Contidos

Tema

Antropoloxía da cultura material.	-
Prehistoria recente do noroeste peninsular.	-
Museoloxía e Arqueoloxía.	-
Historia antiga de Grecia: mitoloxía e relixións antigas; a muller no ámbito grego.	-
Historia antiga do noroeste peninsular: conquista, organización socio-política, económica e relixiosa.	-
Historia e documentación na época medieval.	-
Historia do poder na época moderna: política, institucións e grupos de poder.	-
Historia económica e social na época moderna.	-
Historia política e social na época contemporánea.	-
Ideoloxías e movementos sociais na época contemporánea.	-
Patrimonio natural: xeodiversidade, áreas protexidas, desenvolvemento sostible.	-
Cambios na ocupación do territorio en Galicia: Análises. Cartografía.	-
Patrimonio histórico-Artístico.	-
Patrimonio arquitectónico: monumentos, urbanismo e centros históricos.	-
Patrimonio moble: escultura, pintura, gravado, artes suntuarias e outros.	-

Planificación

	Horas na aula	Horas fóra da aula	Horas totais
Metodoloxías integradas	10	290	300
Traballos tutelados	14	411	425
Presentacións/exposicións	1	24	25

*Os datos que aparecen na táboa de planificación son de carácter orientador, considerando a heteroxeneidade do alumnado.

Metodoloxía docente

Descrición

Metodoloxías integradas Formación na metodoloxía científica e análise crítica das fontes.

Traballos tutelados	Actividade dos estudantes dirixida polo titor que inclúe a busca e recollida de información, lectura e manexo de bibliografía, redacción e elaboración dun traballo sobre a temática da materia ou liña de investigación elixida.
Presentacións/exposición	Exposición por parte do alumno do traballo de investigación realizado.

Atención personalizada

Metodoloxías	Descrición
Metodoloxías integradas	Orientación e resolución de dúbidas e problemas relacionados coa liña de investigación elixida polo alumno.
Traballos tutelados	Orientación e resolución de dúbidas e problemas relacionados coa liña de investigación elixida polo alumno.

Avaliación

	Descrición	Cualificación
Presentacións/exposicións	Na avaliación do traballo fin de mestrado o alumnado deberá demostrar ter adquirido as habilidades conducentes á elaboración, presentación e defensa dun traballo de investigación orixinal e de mérito académico recoñecible a partir das materias cursadas, integrando as destrezas metodolóxicas co dominio dos contidos propios daquelas.	100%

Outros comentarios sobre a Avaliación

O Traballo de Fin de Máster (TFM) consistirá na realización dunha memoria de investigación dirixida e titorizada por un profesor do programa. Será presentado por escrito e defenderase mediante exposición oral ante un tribunal formado por tres profesores do programa, da mesma área de coñecemento á que pertenza a memoria ou, de ser o caso, de áreas afíns. Poderá constituír un ensaio preparatorio para a posible elaboración dunha futura tese doutoral.

Os Tribunais establecidos avaliarán o TFM seguindo o protocolo seguinte: cada membro procederá a calificar sobre 10 puntos nos seguintes epígrafes: metodoloxía; obxectivos; contidos; relevancia, resultados e conclusións; exposición e defensa. A calificación final resultará da media aritmética simple das calificacións proporcionadas polos membros do tribunal. Aqueles traballos que obteñan unha calificación igual ou superior ós 9 puntos poderán ser distinguidos, a xuízo do tribunal, con Matrícula de Honra.

Bibliografía. Fontes de información

A propia da liña de investigación elixida por o alumnado.

Recomendacións

Outros comentarios

Cada alumno poderá, en función das súas preferencias, elixir o traballo de fin de mestrado sempre e cando se encontre vinculado ás liñas de investigación do mestrado e conte coa aceptación previa do titor correspondente. A relación de profesores titores do traballo de fin de mestrado é a seguinte:

BARRIOCANAL LÓPEZ, YOLANDA
CARBALLO-CALERO RAMOS, MARIA VICTORIA
CASTRO PÉREZ, LADISLAO
CAVADA NIETO, MILAGROS
CENDÁN CAAVEIRO, SUSANA
COMENDADOR REY, BEATRIZ
DE JUANA LÓPEZ, JESUS
DE UÑA ÁLVAREZ, ELENA
DOMÍNGUEZ CASTRO, LUIS
DURANY CASTRILLO, MERCEDES

LÓPEZ DÍAZ, MARIA
PAZO LABRADOR, ALBERTO
PÉREZ LOSADA, FERMÍN
PRADA RODRÍGUEZ, JULIO
REBORED A MORILLO, SUSANA
RODRIGUEZ LAGO, JOSE RAMÓN
RODRIGUEZ TEIJEIRO, DOMINGO
VALÍN FERNÁNDEZ, ALBERTO
VAQUERO DÍAZ, BEATRIZ
VÁZQUEZ ROZAS, ROBERTO
